

INTIEM BURGERSCHAP

**VIRTUEEL ETNOGRAFISCHE ANALYSE VAN EEN
ONLINEGEMEENSCHAP OMTRENT HOLEBI-JONGEREN**

Jasper De Cnuydt

01103873

Promotor: Prof. dr. Kris Rutten

Masterproef II neergelegd tot het behalen van de graad master of science in de Pedagogische Wetenschappen,
afstudeerrichting Pedagogiek en Onderwijskunde

Academiejaar: 2016 – 2017

INHOUDSOPGAVE

DANKWOORD	I
ABSTRACT	II
LIJST MET TABELLEN	III
INLEIDING	1
CONTEXT EN PROBLEEMSTELLING	2
HETERONORMATIVITEIT	2
IN DE MAATSCHAPPIJ	2
IN HET ONDERWIJS	2
SCHIJNTOLERANTIE TEGENOVER HOLEBI'S	3
HOMONEGATIVITEIT	4
MODERNE EN GEÏNTERNALISEERDE HOMONEGATIVITEIT	5
THEORETISCHE BASIS	6
QUEER THEORY	6
INTIMATE EN SEXUAL CITIZENSHIP	8
ONLINEGEMEENSCHAPPEN VOOR HOLEBI'S	10
METHODOLOGIE	11
ONDERZOEKSVRAGEN	11
ONDERZOEKSDESIGN	12
VIRTUELE ETNOGRAFIE	12
ANALYSE VAN EEN FORUM	14
STAPPENPLAN	14
TOESTEMMING GEBRUIK FORUM	15
INTERVIEW EN PARTICIPANTEN	16
ANALYSE	17
STAP 1: FORUM WEL JONG NIET HETERO	17
STAP 2: BELANGRIJKSTE CATEGORIEËN	19
STAP 3: KEYWORDSEARCH	20
ZOEKFUNCTIE	20
KERNWOORDEN	20
GEKOZEN ONDERWERPEN	21
STAP 4: THEMATISCHE ANALYSE	22
HETERONORM/HETERONORMATIVITEIT	22
BURGERSCHAP	24
DISCRIMINATIE	28

ONDERWIJS	31
DISCUSSIE	34
CONCLUSIE	37
AANBEVELINGEN	38
LIMITATIES ONDERZOEK	38
BIBLIOGRAFIE	39
BIJLAGEN	43
BIJLAGE A	43
INTERVIEWLEIDRAAD LEDEN FORUM	43
INTERVIEWLEIDRAAD MODERATOR	43
BIJLAGE B	44
INTERVIEW BART VERHOEVEN	44
INTERVIEW MARIEKE NYSSSEN	45
INTERVIEW CEKE	46
INTERVIEW JEROEN GULDENTOPS	49

DANKWOORD

Het afronden van mijn masterproef voelt niet zozeer als een last die van mijn schouders valt. Hoewel er heel veel werk is verricht om dit tot een goed einde te brengen, zie ik mijn masterproef als een startpunt voor het leven na mijn afstuderen. Dit onderzoek geeft mij een sterk gevoel van voldoening, omdat ik deze zelfstandig heb mogen uitvoeren. Ik hoop dan ook dat dit voor de (toekomstige) lezers een meerwaarde kan betekenen. Natuurlijk dien ik eerlijk te zijn en moet ik toegeven dat deze masterproef niet geheel zelfstandig werd uitgevoerd. Het lijkt mij dan ook opportuun om een aantal mensen te bedanken die mij geholpen hebben dit allemaal op poten te zetten.

Als eerste dien ik mijn promotor, dr. Kris Rutten, te bedanken. Hij stond altijd paraat om mij te ondersteunen en te begeleiden. Ik ben er dan ook van overtuigd dat zonder zijn hulp, ik dit parcours een pak minder vlot had doorlopen. Zijn snelle en efficiënte manier van handelen was meer dan welkom. Nooit heb ik dagenlang moeten wachten op een antwoord, nooit heb ik veel tijd verloren. Bedankt!

Ten tweede zou ik mij graag kort willen richten tot mijn ouders. Het zijn namelijk zij die mij de mogelijkheid hebben gegeven om te kunnen studeren. Zonder hen was ik nooit zo ver geraakt en was deze masterproef er niet geweest. Bedankt voor al jullie tijd en moeite om mij te ondersteunen.

Vervolgens richt ik mij graag tot mijn partner, vriend en lief. Er zijn vele uren, dagen en weken gepasseerd waar ik enkel aan de keukentafel ijverig aan het typen was. De momenten van ontspanning die jij verzorgde, waren meer dan welkom. Bedankt daarvoor.

Verder wens ik ook graag Wel Jong Niet Hetero te bedanken voor de mogelijkheid om hun forum te analyseren en ook de leden die hebben meegewerkt aan het interview. Zij maken het voor huidige en toekomstige generaties holebi's mogelijk om hun persoonlijkheid te ontwikkelen en dagen onze samenleving uit.

Ten slotte zou ik graag mijn directe vriendenkring en studentenvereniging willen bedanken. Hoewel zij niks rechtstreeks te maken hebben met deze masterproef, voorzien zij wel al jaren in een open sfeer waarin ik mezelf als persoon kan ontwikkelen. Het zijn zij die mij laten zijn wie ik wil zijn en dit zonder enige vorm van discriminatie of haat. Bedankt dan ook aan hen om mij gedurende meerdere jaren te ondersteunen en als vriend te beschouwen.

ABSTRACT

In deze masterproef wordt er vertrokken vanuit het heersende heteronormatieve karakter in de maatschappij. Om dit te problematiseren werd er een combinatie gemaakt tussen de theoretische inzichten vanuit queer theory en intiem burgerschap. Waarbij er gekozen werd om bewust tegenstand te bieden tegenover het binaire denken en holebi-jongeren centraal te plaatsen. Aanvullend werd er extra aandacht besteed aan de dunnere grens tussen het publieke en private. Door gebruik te maken van virtuele etnografie werd er een analyse uitgevoerd van een onlinegemeenschap specifiek gericht naar holebi's. Dit gebeurde door zowel een analyse van het forum van Wel Jong Niet Hetero, als door het afnemen van interviews bij de leden en een moderator. De vergaarde data zorgde voor extra inzichten in de problematieken en conflicten die holebi's ervaren en eventuele oplossingen om dit aan te pakken.

Er werd duidelijk dat er nog steeds een groot taboe heerst omtrent holebi's. Velen gaven aan dat ze tegenwoordig worden geconfronteerd met negatieve reacties, verbale/fysieke agressie en dat ze sommige rechten niet verworven hebben. Dit alles stelt nogmaals dat het heteronormatieve klimaat ervoor zorgt dat holebi's zich onzichtbaar dienen op te stellen. Hoewel de publieke ruimte steeds meer aandacht geeft aan holebi's, waardoor ze zich wel kenbaar dienen te maken.

Concluderend werd gesteld dat een sleutelrol om dit op te lossen zich bevindt in de opvoeding en het onderwijs. Zij hebben de mogelijkheid om de taboesfeer te doorbreken en kunnen naast sensibiliseren ook informeren te werk gaan.

LIJST MET TABELLEN

Tabel 1	
<i>Hanckel & Morris (2014). Multi-step, multi-method process designed to examine the public discussion and engagement within the Queeryouth.com community.</i>	
Step	Method
1	Calculation of participation rate (discussion thread, replies and views) <ul style="list-style-type: none"> • Calculation to determine the centre of public life on the forums • Calculation to determine the focus of the content (Analysis of the discussion thread titles and first posts) • Calculation of queer content, identified as either queer-specific or queer-neutral
2	Keyword search of the discussion forums based on thematic analysis of interview data <ul style="list-style-type: none"> • Calculation of the prevalence of certain keywords and data capture for step three
3	Issue Analysis (thematic analysis of the discussion forum content identified in step two) <ul style="list-style-type: none"> • Analysed how queer young people are framing the issues, why they are important and what these young people are doing about them

Tabel 2	
<i>Eigen opgesteld stappenplan gebaseerd op Bryrne (2007) en Hanckel & Morris (2014)</i>	
Stap	Uitleg
1	Op zoek gaan naar relevante onlinegemeenschap met betrekking tot holebi-jongeren.
2	Belangrijkste categorieën nagaan (<i>public life of the forums</i>) <ul style="list-style-type: none"> • Op basis van aantal onderwerpen en berichten per categorie
3	Kernwoorden analyse (<i>Keyword search</i>) <ul style="list-style-type: none"> • Vanuit theoretisch kader kernwoorden opstellen • Deze gebruiken als leidraad om onderwerpen uit het forum te genereren Gekozen onderwerpen dienen als basis voor stap 4
4	Thematische analyse van het forum (<i>Issue Analysis</i>) <ul style="list-style-type: none"> • Onderwerpen verkregen uit stap 3 analyseren <ul style="list-style-type: none"> ○ Nagaan welke problemen holebi-jongeren ervaren en hoe ze hiermee omgaan (thematiseren) • Via interviews met leden en moderator van het forum extra informatie toevoegen

Tabel 3			
<i>Overzicht participanten interviews</i>			
Naam	Leeftijd	Provincie	Gaardheid
Bart Verhoeven	19 jaar	Antwerpen	Homoseksueel
Ceke*	20 jaar	Limburg	Homoseksueel
Marieke Nyssen	23 jaar	Oost-Vlaanderen	Lesbisch
Jeroen Guldentops**	24 jaar	Antwerpen	Homoseksueel

Noten: *Deze participant opteerde om zijn nickname te gebruiken. **Deze participant is een moderator.

Tabel 4

Overzicht forumonderdelen WJNH op 23 april 2017, van <http://www.weljongniethetero.be/forum>

Categoriennaam	Inhoud	Onderwerpen	Berichten
Aankondigingen	Alle aankondigingen over het forum vloeien hier samen.	8	56
Coming in & Coming out			
De inkomhal	Holebi's in Vlaanderen: wie zijn ze, wat doen ze, waar komen ze vandaan? Stel jezelf hier even voor!	141	5755
In & uit de kast	Tips and tricks, verhalen of angsten over uit de kast komen? Zorgen of (onverwachte) reacties? Hier is plaats om deze vragen te stellen en te beantwoorden!	135	1737
Accenten	Hier is plaats voor alle vragen rond genderdiversiteit, seksuele identiteit, bi- en transseksualiteit of vragen van multiculturele aard.	86	1109
Uitgaan & activiteiten	What to do, where to go? Over holebi- gerelateerde feestjes en activiteiten.	87	1526
Wel Jong Niet Hetero			
WJNH	Campagnes, websites en meer!	10	64
Min19(-19), Plan B (24-30) en T-Jong	Onze nationale teams bieden voor elk wat wils. Ben je jonger dan 19, tussen 24 en 30 of transgender? Neem hier dan snel een kijkje!	25	46
Hot Debates			
Het Praatcafe	Inhoudelijke discussies over maatschappij, actualiteit en ongespecificeerde algemeenheden.	111	3905
Relaties	Je hebt er vaste, open, gefantaseerde, onbestaande, beëindigde, versmachtende, seksuele of verrijkend relatie? Deel het hier!	125	2811
Lichaam & seksualiteit	Rode oortjes? Gebeuren er rare zaken met je lichaam? Zet hier je blabla en verwacht heel wat boemboem terug.	118	3881
Lounge			
Post-It!	Weet je met je eigen gedachten geen blijf? Post-it!	89	22769
Spelletjes	Zin in een spelletje, webgame of forumgame? Let the games begin.	54	9816
Life & Style			
Lifestyle	De katern voor alle interesses die in het hokje lifestyle passen: reizen, mode, horoscoop... Kortom de Weekend Knack van WJNH!	68	4995
Cultuur	Dit is de locatie van de "Grote C": Alles over podiumkunsten, literatuur, musea en beeldende kunsten kan je hier bespreken.	51	3189
Beeld & klank	Verrijk het forum met je nieuwste ontdekkingen, oude klassiekers of ondergewaardeerde pareltjes van film en muziek.	72	8561

Sport	Ook al wordt er wel eens beweerd dat holebi's helemaal niet sportief zijn, durven we het aan! "Sport" er op los!	47	2234
Helpdesk			
Forumgerelateerde vragen & problemen	De FAQ volledig gelezen en nog geen antwoord op je vraag? Nood aan een forumhandleiding? Een fantastisch idee voor het forum? Vind en deel het hier! Moderators: Pancake, idk, Reuel, Coincidence, redwings, Wall, JFK	68	852
Zandbak	Wie een bepaalde forumfunctie wil uittesten of eerst eens wil oefenen, kan in de zandbak vrij spelen.	27	80
Archief	Zoek je iets met al veel stof op? Dan is dit the place to be. (Tip: de zoekfunctie is een handige tool om hier je weg te vinden.)	22475	751395

Tabel 5		
<i>Vijf 'grootste' categorieën op het forum van WJNH op 23 april 2017</i>		
	Categoriennaam	Aantal berichten
1	Post-It!	22 771
2	Spelletjes	9817
3	Beeld & klank	8561
4	Inkomhal	5755
5	Lifestyle	4995

Tabel 6	
<i>Synthese van kernwoorden uit theoretische kaders en onderzoeksvragen</i>	
	Kernwoorden
Queer theory	Heteronorm/heteronormativiteit
Intiem burgerschap (<i>intimate citizenship</i>)	Burgerschap, discriminatie
Onderzoeksvragen	Onderwijs

Tabel 7				
<i>Overzicht onderwerpen keywordsearch</i>				
Zoekwoord	Aantal onderwerpen	Relevante titel(s)	Aantal reacties	Laatste reactie
Heteronorm	13	Homocultuur	36	9 juli 2004
Heteronormativiteit	3	Discussie coming out en reacties	16	25 februari 2013
		"MNM-presentator out zich in videoboodschap"	15	2 oktober 2013

Burgerschap	20	Belgische jongeren vijandig tov holebi's	77	15 november 2006
		Gaybashing Brussel ANNO 2011	24	1 september 2011
Discriminatie	594	Homo's & bloed ('geven')	44	10 maart 2017
		Affectie in het openbaar: DO/DON'T?	25	11 oktober 2016
		Holebi of liever hetero?	123	14 november 2014
		Taboe?!	7	7 oktober 2011
Onderwijs	794	Holebi-thema in school	34	15 maart 2015

INLEIDING

België wordt gezien als een van de meest vooruitstrevende landen op het gebied van gelijke kansen. Onze wetgeving toont dit aan door op institutioneel niveau rechten te voorzien voor homoseksuelen, lesbiennes, biseksuelen en transgenders (LGBT's). Dit betekent echter niet dat er een gelijkwaardige samenleving heerst voor iedereen. In deze moderne samenleving heerst er nog altijd een sterk taboe ten aanzien van seksuele oriëntatie en genderidentiteit (Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, 2013). Op 31 januari 2013 stelde onder andere de toenmalige minister voor Gelijke Kansen, Joëlle Milquet (cdH), het interfederaal actieplan tegen homofob en transfoob geweld voor. Het plan bevat maatregelen op vlak van onderzoek naar geweld, betere wetgeving, preventiebeleid, sensibilisering, slachtofferhulp en opvolging en vervolging van geweldplegers. In *ZiZo*, Vlaanderens grootste magazine voor homo's, lesbiennes, bi's en transgenders, worden de zes prioriteiten waaraan zal gewerkt worden tijdens de regeerperiode van toenmalige premier Elio Di Rupo (PS) toegelicht (*ZiZo-Online*, 2013).

De nood aan dit actieplan toont aan dat er nog steeds sprake is van homofob en transfoob geweld in onze maatschappij. Dit geldt ook als we gaan kijken naar het onderwijs. Voor veel holebi-jongeren is hun onderwijsparcours namelijk een lijdensweg. Ze voelen zich niet goed in hun vel, hebben te maken met een lager welbevinden en een hoger risico op zelfdoding (Aerts et al., 2014; Mustanski et al., 2010; Ueno, 2005; Interfederaal Gelijkekansencentrum (UNIA), 2014). Daarnaast hebben ook holebi-leerkrachten het niet gemakkelijk. Sommigen geven aan dat ze door hun leerlingen worden gepest omwille van hun geaardheid (UNIA, 2014).

Het Interfederaal Gelijkekansencentrum geeft aan dat het aantal dossiers met betrekking tot seksuele oriëntatie toeneemt (92 in 2015, ofwel 12 meer dan in 2014). Voor hen lijkt het erop dat de toenemende aanvaarding van homoseksualiteit in het publieke debat, juist een versterking van de homofobie als gevolg heeft (UNIA, 2016).

Hoewel België kan worden gezien als vooruitstrevend en tolerant op het gebied van gelijke rechten en kansen voor holebi's, zien we toch dat er nog extra maatregelen dienen getroffen te worden om holebi's en transgenders te ondersteunen. Zeker in het onderwijs kunnen zij nog extra ondersteuning gebruiken. Vanuit (inter)nationaal onderzoek stelt men vast dat holebi's op school een kwetsbare positie innemen. In vergelijking met heteroleerlingen behalen holebileerlingen in het secundair onderwijs slechtere resultaten, starten ze minder vaak aan het hoger onderwijs en hebben ze minder het gevoel op school erbij te horen (Aerts, 2013; Aerts, Dewaele, Cox & Van Houtte, 2014; Dewaele, Vincke, Van Houtte & Cox, 2008; Dewaele, Vincke, Cox & Dhaenens, 2009).

Verder ondervinden holebi's aanpassingsproblemen op school, dit vooral door het heersende heteronormatieve karakter van deze instelling en de homonegatieve attitudes van bepaalde jongeren. In deze heteronormatieve omgeving is het dan ook voor hen moeilijk om hun seksuele identiteit te ontwikkelen. Ze dienen naast af te rekenen met vooroordelen, ook te leren omgaan met een omgeving die homoseksualiteit afkeurt, ontkent of abnormaal vindt (Aerts, 2013). Uit onderzoek van Aerts et al. (2014) blijkt dat leerlingen uit het TSO en BSO meer homonegatieve attitudes vertonen in vergelijking met het ASO. De factoren die met deze homonegativiteit gerelateerd zijn, zijn onder andere religie en een traditionele visie op de geslachtsrollen (*sex-role ideology*).

Het heersende taboe rond holebiseksualiteit gecombineerd met de heersende heteronormativiteit wordt de uitvalsbasis voor deze masterproef. Doorheen deze masterproef zal er op zoek gegaan

worden naar elementen die deze heteronormativiteit vormgegeven en in stand houden. Dit zowel in de maatschappij als in het onderwijs. Vanuit queer theory en intiem burgerschap wordt er een theoretisch kader opgesteld. De centrale doelstelling bestaat erin om heteronormativiteit bloot te leggen en te problematiseren. Verder wordt door middel van virtuele etnografie en het analyseren van een forum extra data verzameld om deze problematiek in beeld te brengen. Deze worden verder uitgebreid door interviews die werden afgenomen met leden van het forum. Naast een discussie omtrent heteronormativiteit in de maatschappij en het onderwijs, worden er verschillende mogelijkheden gegeven voor verder onderzoek in deze problematiek en oplossingen die kunnen ingezet worden in het onderwijs en in het beleid.

CONTEXT EN PROBLEEMSTELLING

HETERONORMATIVITEIT

IN DE MAATSCHAPPIJ

Salo (2004) stelt dat heteronormativiteit verwijst naar instituties, praktijken en attitudes die heteroseksualiteit tot een geprivilegieerd systeem in de dominante cultuur maken. Dit betekent dat heteroseksualiteit als norm heerst en van waaruit elke andere optie wordt bekeken (De Pourcq, 2014). Dit heteronormatieve karakter is in onze moderne samenleving nog steeds aanwezig. Via de theorieën over masculiniteit wordt een cultuur gekenmerkt door masculiniteit en feminiteit. Centraal in deze theorieën staat het concept ‘hegemonische masculiniteit’. Deze vorm oefent autoriteit en leiderschap uit over feminiene genderculturen. En zo ook over andere vormen van masculiniteit, zoals homoseksualiteit. Deze vormen worden als minderwaardig beschouwd (Dhoore, 2012). De inzichten uit deze masculiniteitstheorie verduidelijkt hoe jongens worden beïnvloed door de heersende dominante culturele visie op masculien gedrag (Maele, Van Huyge & Vantieghem, 2014). Holebi’s vormen door deze heteronormativiteit een onzichtbare groep in de samenleving. Deze dominante visie zorgt ervoor dat holebi’s zich niet durven uiten (outen). Echter kan het wel zijn dat enkel opvallende en/of stereotiepe voorstellingen en voorbeelden van holebiseksualiteit zichtbaar zijn. Deze jongeren hebben dan ook maar weinig voorbeelden of rolmodellen die hen kunnen helpen om hun eigen seksuele identiteit vorm te geven (Dewaele et al., 2009).

Wat opvalt is dat holebi’s in bijna gelijke mate als hetero’s vinden dat er in de media te veel aandacht wordt gegeven aan holebiseksualiteit. Dit negatief uitlaten tegenover de groep waartoe ze zelf behoren, kan een geïnternaliseerde homonegativiteit weerspiegelen (Pickery & Noppe, 2007). Deze groep keuren het gedrag dat holebi’s doet opvallen en niet conformerend is af. Op deze manier reproduceren sommige holebi’s op hun beurt zelf een heteronormatief discours (Dewaele et al., 2009).

IN HET ONDERWIJS

Onderzoek van De Brauwere (2002) toont aan dat in het onderwijs heteroseksualiteit als norm heerst. Uit de resultaten blijkt dat op school geen informatie gegeven wordt over homoseksualiteit, maar wel over de seksuele en relationele vorming in de vorm van informatie over aids en

voorbehoedsmiddelen. Het zichtbaar maken van holebiseksualiteit is zeker geen evidentie, bovendien is het doorbreken van de heteronorm een hele uitdaging. Indien holebiseksualiteit wel op school aan bod komt, wordt dit niet per definitie als een gelijkwaardige optie weergegeven. Enerzijds kan holebiseksualiteit als een ‘bijzonder’ geval worden weergegeven, anderzijds kan het zelf als een ‘afwijking’ worden voorgesteld (Dewaele et al., 2009). Het heersen van een heteronormatief klimaat kan zich op school onder andere kenmerken via fysiek-architecturale voorbeelden zoals: homofobe graffiti en het wel of niet ophangen van posters voor holebi-activiteiten. Daarnaast hebben ook bepaalde aspecten van het schoolbeleid, de leerplannen, het schoolklimaat en de attitudes van de schoolpopulatie een invloed op dit heteronormatief karakter (Chesir-Teran, 2003).

Hoewel onderzoek van Dewaele et al. (2008) geen significante verschillen naar schoolprestaties, schoolmotivatie en schoolzinloosheid vond tussen hetero's en holebi's, blijkt dat lesbische en biseksuele meisjes gemiddeld minder uren studeren of huiswerk maken en meer B- en C-attesten gekregen hebben (wat wijst op meer schools falen) dan homo- en biseksuele jongens. Holebi-jongeren lopen echter een groter risico op discriminatie, zowel in de vorm van geweld, bedreigingen en pesten. Hierdoor kunnen holebi's het gevoel krijgen een slachtoffer te zijn, stellen ze vermijdingsgedrag (zoals spijbelen), ervaren een lagere verbondenheid met de school, hebben slechtere schoolresultaten en een lager psychologisch functioneren. Er zijn echter niet altijd verschillen met heterojongeren en hun schoolervaring, er zijn ook succesverhalen. Holebi-jongeren blijken hechtere en vaak grote vriendschapsnetwerken te hebben dan heterojongeren. Daarnaast hebben ze een gelijkaardige houding ten opzichte van het presteren op school. Er dient vastgesteld te worden dat de sociale ondersteuning voor jongeren, en zeker voor holebi-jongeren, een efficiënt instrument kan zijn om een succesvolle schoolloopbaan te bevorderen (Dewaele et al., 2008).

Voorgaand onderzoek stelt dat de schoolomgeving heteronormatief gestructureerd is. Als gevolg hierdoor koesteren jongeren homonegatieve attitudes tegenover holebi's. Natuurlijk is er ook een meerderheid van de jongeren die wel een positieve houding aannemen. Zo hebben bepaalde recente evoluties in de Belgische samenleving tot een brede aanvaarding van holebiseksualiteit geleid. Zoals veranderingen in de juridische context. Het dient duidelijk te zijn dat niet alle ervaringen van holebi's worden gekenmerkt door discriminatie, stereotypering en afwijzingen op basis van hun seksuele voorkeur (Dewaele et al., 2009).

SCHIJNTOLERANTIE TEGENOVER HOLEBI'S

Echter dient deze positieve houding genuanceerd te worden. Vroeger werd homonegativiteit door hetero's gemeten aan de hand van het aantal uitingen en uitlatingen die zeer ernstig zijn zoals iemand openlijk beledigen of fysiek lastigvallen (bv. spugen op mensen). Hedendaags heeft de traditionele homonegativiteit, die vaak gebaseerd was op religieuze ideeën, plaatsgemaakt voor een moderne variant van homonegativiteit, die vaak impliciet en subtieler is (Morrison & Morrison, 2002). Deze moderne vorm van homonegativiteit wordt vaak beschreven als schijntolerantie tegenover holebi's (*superficial tolerance*) (Dewaele & Michielsens, 2003; Dewaele & Motmans, 2003).

Bour, Gresnigt & Tielman (1986) omschrijven dit als volgt:

“men vindt dat homoseksuelen binnenskamers mogen doen en laten wat ze willen, maar dat ze buitenshuis moeten voldoen aan de ‘algemeen geaccepteerde norm’, zoals die door de heteroseksuele omgeving wordt vastgesteld” (p. 14).

Dit houdt in dat men aangeeft een positieve houding te hebben ten opzichte van homoseksualiteit en dat men gelijke rechten wil toekennen aan holebiseksuelen. Echter blijkt dat men in concrete gevallen toch nog vooroordelen heeft, maar deze worden door het individu niet herkend. Deze positieve houdingen stellen zich wanneer het gaat over gelijke rechten. Zo zullen hetero's minder bereid zijn om holebi's gelijk te behandelen, indien het gaat over het adopteren van kinderen (Dewaele & Michielsens, 2003; Dewaele & Motmans, 2003). Volgens Vincke, Dewaele, Vanden Berghe & Cox (2008) lijkt schijntolerantie zich te ontwikkelen in een klimaat van politieke correctheid. Het Vlaamse politieke klimaat kan op deze manier als schijntolerant omschreven worden. Doordat holebi's leven in een samenleving met heteronormativiteit en schijntolerantie leidt dit ertoe dat ze zich bewust zijn van hun minderheidsstatus. De mate van dit bewust zijn, zal op zijn beurt leiden tot het al dan niet anticiperen op vormen van discriminatie.

Schijntolerantie, onzichtbaarheid van holebi's en de heteronormativiteit kunnen een paar gevolgen hebben voor het welzijn van holebi's. Vooral zijn ze bedreigd in hun gelijke kansen wat betreft het aangaan van kwaliteitsvolle en geborgen relaties met anderen. Als gevolg van discriminaties en negatieve attitudes ten opzichte van hun geaardheid maakt dit het lastig om met heteroseksuele goede relaties te onderhouden. De onzichtbaarheid maakt het op zijn beurt lastig om holebiseksuelen te ontmoeten. Heteronormativiteit en schijntolerantie spelen dan ook een centrale rol bij de onzichtbaarheid van holebi's. Als gevolg van deze onzichtbaarheid durven ze zich vaak niet te outen en kampen sommigen met negatieve verwachtingen (Dewaele & Michielsens, 2003; Dewaele & Motmans, 2003; Kintaert, 2013).

HOMONEGATIVITEIT

Homonegativiteit wordt door Parrott, Adams & Zeichner (2002) omschreven als een multidimensioneel construct dat antihomoseksuele attitudes, overtuigingen en vooroordelen bevat. Daarentegen wordt homofobie gezien als een unidimensioneel construct dat samengaat met verschillende emotionele responsen dat een persoon kan voelen tijdens een interactie met een holebiseksueel persoon. Homonegativiteit wordt via vijf (socio-demografische) determinanten verklaard namelijk: religie, geslacht, leeftijd, onderwijs en contact met holebi's. Deze vijf factoren worden gebruikt in het standaardmodel voor homonegativiteit (Slootmaeckers & Lievens, 2014). Zo zijn er drie verschillende manieren waarop religie een invloed kan hebben. Als eerste is er op welke manier mensen betekenis geven aan religie. Mensen die religie als immanent beschouwen, zijn in het algemeen homonegatiever dan voor mensen waarbij religie staat voor veiligheid, comfort en status. Ten tweede is religieuze affiniteit gerelateerd aan homonegativiteit. Als laatste is de frequentie aan het deelnemen aan religieuze diensten positief gecorreleerd met homonegativiteit. In verband met geslacht stelt men dat mannen homonegatiever zijn dan vrouwen. Echter heeft dit

eerder te maken met hun visie ten opzichte van de geslachtsrollen. Mensen met een traditionele/stereotiepe visie op masculiniteit en vrouwelijkheid, zijn vaker homonegatiever. De determinant leeftijd geeft aan dat oudere mensen vaker homonegatiever zijn dan jongere mensen. Hoewel niet elk onderzoek een significant effect van leeftijd aantoonde. Verder is er wel een hoge graad van consensus over het effect van onderwijs. Hogeropgeleiden blijken meer open-minded te zijn dan lageropgeleiden. Als laatste is het contact met holebi's een van de belangrijkste verklaringen van homonegativiteit. Contact met holebi's zou de homonegativiteit doen afnemen. Er zijn echter verschillende visies op de verklaring hiervoor. Sommigen beweren dat niet het contact met holebi's homonegativiteit doet afnemen, maar dat het andersom verloopt. Personen die minder homonegatief zijn, zullen eerder contact zoeken met holebi's (Aerts et al., 2014; Sloomackers & Lievens, 2014). Verder geeft het onderzoek van Aerts et al. (2014) aan dat leerlingen uit het TSO en BSO homonegatiever zijn dan leerlingen uit het ASO. Dit onafhankelijk van hun visie op de traditionele geslachtsrollen. Hierdoor kan het vertonen van homonegatief gedrag een manier zijn om tegen het vervallen van de waarden en normen in te gaan. Zeker in het Vlaamse onderwijs wordt er meer aandacht besteed aan holebi's en holebirechten. Voor leerlingen uit het TSO en BSO kan het stellen van homonegatief gedrag een manier zijn om tegen dit in te gaan. Homonegativiteit kan verder ook niet alleen een strategie zijn om de eigen machtspositie van de leerling te behouden, maar ook om de bestaande hiërarchieën en sociale relaties in de maatschappij te bevestigen (Aerts, 2013).

MODERNE EN GEÏNTERNALISEERDE HOMONEGATIVITEIT

De traditionele vorm van homonegativiteit is een zeer expliciete vorm. Deze is gebaseerd op religieuze of moralistische ideeën over homoseksualiteit. De moderne homonegativiteit is eerder subtiel en ingebed in onze samenleving waardoor het vaker onbewust voorkomt en zo ook moeilijker te observeren is (Aerts, 2013). Verder representeert geïnternaliseerde homonegativiteit een vorm van interne en verraderlijke stress. Ondanks de afwezigheid van negatieve attitudes kunnen holebi's zichzelf schaden door zich een negatieve sociale waarde toe te kennen. Deze holebi-jongeren hebben zelf negatieve ideeën over homoseksualiteit meegekregen en overgenomen. Wat ervoor zal zorgen dat men gaat streven naar het deel uitmaken van de 'normale' heteroseksuele norm (Dewaele & Michielsens, 2003; Dewaele & Motmans, 2003; Meyer, 2003; Versmissen, 2011).

THEORETISCHE BASIS

QUEER THEORY

Om een beter inzicht te vergaren in queer theory starten we bij: *Inside/Out: Lesbian Theories, Gay Theories* (Fuss, 1991), deze beschrijft de relatie tussen heteroseksualiteit en homoseksualiteit:

“The philosophical opposition between "heterosexual" and "homosexual," like so many other conventional boundaries, has always been constructed on the foundations of another related opposition: the couple "inside" and "outside"....

To the extent that the denotation of any term is always dependent on what is exterior to it (heterosexuality, for example, typically defines itself in critical opposition to that which it is not: homosexuality), the inside/outside polarity is an indispensable model for helping us to understand the complicated workings of semiosis” (p.224).

De artikels in deze tekst beschrijven verschillende manieren waarop heteroseksualiteit en homoseksualiteit zowel gekoppeld als tegengesteld zijn aan elkaar. Queer theory gaat op zoek naar de grenzen van seksuele identiteiten, de maatschappij en de politiek. Het stelt dat het niet mogelijk is om zich volledig uit de heteroseksualiteit te plaatsen, nog om zich erin te plaatsen, omdat de termen slechts betekenis krijgen in relatie met elkaar. Wat men wel kan doen volgens queer theory is negotiëren tussen deze grens. Dit gebeurt door zich af te vragen hoe deze bestaan, wie deze creëert, reguleert en bestrijdt (Namaste, 1994).

Volgens Stein & Plummer (1994) kan queer theory worden gezien als een academische beweging. Het kwam tot stand in de late jaren 80. De term werd voor het eerste gebruikt doorheen een paar academische conferenties die werden gehouden aan Yale en andere Ivy League universiteiten. Queer theory zorgde voor een nieuwe manier van denken en theoretiseren. Doorheen de geschiedenis zijn er bepaalde belangrijke werken gepubliceerd, velen kwamen vanuit de filosofie, literatuur en culturele studies. In deze teksten kunnen de volgende kenmerken van queer theory worden teruggevonden:

- Een conceptualisering van seksualiteit die seksuele macht belichaamt in verschillende niveaus van het sociale leven. Discursief uitgedrukt, binair verdeelt en versterkt door middel van grenzen.
- De problematisering van seksuele en gender categorieën in het algemeen. Identiteiten zijn altijd onzekere grond, met als gevolg dat dit zich een verplaatsing meebrengt van identificatie en kennen.
- Een afwijzing van de burgerrechtenstrategieën ten gunste van een politiek van transgressie en parodie. Die leidt tot een deconstructie, decentreren en revisionistische lezingen.
- Een bereidheid om terreinen, waar seksualiteit niet zou van belang zijn, in vraag te stellen. Om zo queer ‘lezingen’ te houden omtrent heteroseksuele of niet-seksuele teksten.

In zijn brede zin is queer theory een pleidooi voor een massale transgressie over alle conventionele categorieën en analyseert het gebieden omtrent gender en het interpersoonlijke. Queer theoretici

beweren dat er te vaak wordt vertrouwd op het conceptueel dualisme zoals man/vrouw, natuurlijk/artificieel. Dit versterkt op zijn beurt de minderheidsgroepen als ‘anderen’ en creëert zo binaire opposities.

“Homosexuality is no longer to be seen simply as marginal with regard to a dominant, stable form of sexuality (heterosexuality) against which it would be defined ... it is no longer to be seen as transgressive or deviant vis-a-vis a proper, natural sexuality (i.e. institutionalized reproductive sexuality) according to the older, pathological model, or as just another, optional "lifestyle," according to the model of contemporary North American pluralism” (de Lauretis, 1991, p.3).

Doty (1993) stelt dat *queerness* doordrongen is in alle culturele producties: het is geen ruimte dat zich beperkt tot lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, en/of biseksuelen. Het is een positie dat voor iedereen beschikbaar is. Als we deze mogelijkheid toe staan, dan suggereert hij, dat we verschillende strategieën kunnen toepassen om massacultuur te interpreteren:

“Since the consumption, uses, and discussion of mass culture as queers still find us moving between being on the "inside" and the "outside" of straight culture's critical language, representational codes, and market practices, we are in a position to refuse, confuse, and redefine the terms by which mass culture is understood by the public and in the academy” (Doty, 1993, p. 102).

Er wordt door Doty (1993) opgemerkt dat er een dubbele binding van interpretatie bestaat met betrekking tot seksualiteit. Hoewel de normatieve heteroseksualiteit zich voortdurend reproduceert via de media, gebeurt dit door het degraderen van homoseksualiteit tot een verklarende status. Door biseksuele, lesbische, en homoseksuele identiteiten aan te duiden zou dit deze marginalisatie tegen gaan. Hij stelt dat niet-heteroseksuelen zich tegelijk buiten en binnen hegemonische heteroseksualiteit bevinden. Hij maakt niet enkel een oproep om aan te tonen dat lesbiennes, homo's en biseksuelen zich binnen bevinden, maar hij vraagt ons om na te denken over de sociale constructie van deze binnen/buiten oppositie. Deze focus op de productie van een hetero/homo binaire oppositie, zorgt voor de mogelijkheid tot strategieën die deze oppositie kan verdringen. Aan degenen die heteroseksualiteit voor waar nemen in de populaire cultuur, stelt hij twee dingen: 1) lesbiennes, homo's en biseksuelen zijn aanwezig in alle soorten en vormen van culturele representatie; en 2) niet-heteroseksuele identiteiten moeten worden uitgesloten van de publieke sfeer als heteroseksualiteit centraal staat. Een focus op deze paradox - namelijk de gelijktijdige uitsluiting en de aanwezigheid van homoseksualiteit - dwingt onderzoek naar de wijze waarop heteroseksualiteit haar legitimiteit en schijnbare 'natuurlijkheid' behaalt.

Poststructuralistische queer theorie analyseert de manier waarop culturele teksten heteroseksualiteit bevoorrecht ten opzichte van andere seksuele identiteiten. Bovendien bestudeert queer theorie dit dilemma impliciet in deze logica: de goedkeuring van een ‘homoseksuele’ positie versterkt heteroseksualiteit zelf (Namaste, 1994).

Zoals reeds aangegeven wordt de minderheid waartoe holebi's behoren, geplaatst in oppositie tegenover hetero's. Queer theory zorgt voor een reactie tegenover deze genormaliseerde hiërarchieën en identiteiten. Het centrale idee in deze theorie omvat een afwijzing van het biologische en essentialistische begrip van gender en seksualiteit. Hierdoor worden gender en seksualiteit gezien als dynamisch en sociaal geconstrueerd. Resistentie staat dan ook centraal in deze theorie. Er wordt bewust tegenstand geboden tegenover labels die het binaire denken in standhouden. De niet-normatieve identiteiten worden als centraal punt genomen om het maatschappelijk beeld te veranderen. Verder geeft Seidman (1995) aan dat het belangrijk is de tegenstelling hetero en holebi van een individueel level naar een cultureel level te brengen. Met als doel het als een categorie van kennis te formuleren dat samengaat met de mogelijkheid om holebiseksualiteit centraal te plaatsen in de populaire cultuur en de samenleving. Zo zal de nadruk op het heteronormatieve karakter worden blootgelegd. Queer representaties (*queer representations*) kunnen dan de mogelijkheid bieden om heteronormativiteit en heteronormatieve representaties van holebi's uit te de dagen (Van Bauwel, Dhaenens & Biltreyst, 2013).

INTIMATE EN SEXUAL CITIZENSHIP

Het concept *intimate citizenship* wordt door Plummer (2001) als volgt gehanteerd:

“I will see intimate citizenship as a sensitising concept which sets about analysing a plurality of public discourses and stories about how to live the personal life in a late modern world where we are confronted by an escalating series of choices and difficulties around intimacies” (p.3).

Vanuit verschillende tradities worden de rechten plichten, erkenningen en respect rond intieme sferen van het leven onderzocht. Zoals met wie we dienen samen te leven, hoe we kinderen dienen op te voeden, hoe we een gegenderd wezen zijn, hoe we een erotisch persoon dienen te zijn. Het probeert te onderzoeken dat dergelijke regelingen gebonden zijn met het lidmaatschap van verschillende en complexe groepen en gemeenschappen. Elk met hun eigen onvermijdelijke spanningen en kloven. Het begrip 'burgerschap' roept nu vragen op over een aantal rechten en plichten vormgegeven door middel van participatieve, gedifferentieerde sociale werelden (en gemeenschappen), elk met een omstreden status en aanhoudende spanningen die moeten opgelost worden. Intiem burgerschap kan deelnemen aan de verzameling van nieuwe burgers door de erkenning van een reeks nieuwe morele en politieke dilemma's in postmoderne tijden. Zelf gaat Plummer zijn voorkeur uit naar een breder meer inclusief begrip van het persoonlijke leven (dat wil zeggen een die minder gericht is op het seksuele en minder exclusief gericht op mannen en vrouwen). Daartoe stelt hij de term 'intiem burgerschap' voor in plaats van 'seksueel burgerschap' (Plummer, 2001; Richardson, 2015).

De betekenis van de term 'seksueel burgerschap' is niet vanzelfsprekend. Het is een veelzijdig concept dat kan worden begrepen op verschillende manieren. Sommige schrijvers geven de voorkeur aan de term 'intiem burgerschap'. Dit maakt het mogelijk een breder scala van gebieden van 'intiem en persoonlijk leven' te belichten, in plaats van zich enkel te focussen op het seksuele.

Een groot deel van de literatuur is bezig geweest met het analyseren van de onderliggende aannames ingebed in kaders omtrent burgerschap en de praktijk van het beleid om aan te tonen hoe het begrip van burgerschap historisch is geworteld in normatieve aannames over seksualiteit. De traditionele concepten van burgerschap kunnen in deze zin worden opgevat als een verwijzing naar een specifieke vorm van seksueel burgerschap, gedefinieerd in termen van hegemoniale getrouwde heteroseksuele praktijken. Deze analyses van seksueel burgerschap kunnen vervolgens worden gelezen als een *queering* van het burgerschap, met de mogelijkheid om de normen van burgerschap in zijn geheel uit te dagen (Richardson, 2015).

Het concept intiem burgerschap geeft verschillende theoretische inzichten die relevant zijn voor deze masterproef. Plummer (2001) omschrijft namelijk vier dimensies van analyse omtrent intiem burgerschap. Een synthese van deze dimensies geeft meer inzicht in het concept en helpt om een eigen methodologie vorm te geven.

Plummer neemt aan dat er hedendaags meerdere, hiërarchische en omstreden publieke sferen zijn. In tegenstelling tot de eerdere versie van het burgerschap die vaak gekenmerkt wordt door het marginaliseren en uitsluiting van bepaalde groepen, kan intiem burgerschap één model, een patroon, een manier of één stem niet impliceren. Het is een losse term wat neerkomt op een reeks van verschillende nieuwe stemmen en verhalen waarin nieuwe levens, nieuwe gemeenschappen en nieuwe politiek aanwezig zijn. De stilte van het verleden is verbroken, waardoor een cultuur omtrent 'homo-kwesties' is ontstaan, en homoseksuele en lesbische publieke sferen nu een bekende eigenschap van het openbare leven zijn. Deze ontwikkelen hun eigen zichtbare en positieve culturen, komen tevoorschijn in bredere publieke sferen en culturen, terwijl ze ook alternatieve, ondergeschikte culturen voorzien. Door dit te doen verschuiven ze de marges en de grenzen van de samenleving, maar het is belangrijk om te onthouden dat in dit alles er ook een ondergeschikte queer cultuur aanwezig is, die niet zal worden opgenomen in de burgerschapscultuur. Er blijven nog steeds bepaalde homoseksuele culturen aan de grenzen stranden. Zij dagen de dominante cultuur en overtuigingen uit en proberen nog steeds het 'normale' uit te dagen.

Om van waarde te zijn, dient de term intiem burgerschap te leren om de veelheid van meerdere publieke stemmen en posities aan te duiden. Er kan niet langer worden verwacht dat er pure blauwdrukken van identiteiten zullen worden gevonden. Dit vormt een van de belangrijkste uitdagingen voor het hele concept, omdat in het verleden de term burgerschap zorgde voor eenheid en tegelijkertijd ook voor uitsluiting. Om een burger te zijn betekende dat fungeren binnen een bepaald kader van waarden, maar nu hebben we het over het herkennen van de samenleving als het herbergen van meerdere culturen. Er dient een minimale consensus te worden bereikt, echter blijven er ernstige problemen als we een dergelijke opvatting behouden. Traditionele waarden van het persoonlijke leven, zijn hedendaags ernstig bedreigd door een veelheid van tegenstrijdige stemmen. Toch worden deze traditionele stemmen meestal als bevoorrechte stemmen aanzien.

Aansluitend geeft Russell (2002) aan dat er een sterke link is tussen seksuele geaardheid, seksueel gedrag en seksuele identiteit met burgerschap. Seksualiteit wordt typisch gezien als een individuele en private kwestie, tegelijkertijd is burgerschap een fundamenteel openbaar of sociaal concept. Echter, focust recent werk op de rol van het individu en van de persoonlijke identiteit in burgerschap

en burgerrechten. Er is een opkomende interesse in het bekijken van de seksualiteit en intimiteit als centrale ervaringen van burgerschap (Plummer, geciteerd in Russel, 2002):

“As individuals have made public their stories of sexuality and intimacy for the first time, they have created new cultural spaces and new individual and cultural identities. It was through these “coming out” stories that the LGBT social and political movement became identified, identifiable, and empowered” (p. 259).

Deze inzichten geven aan dat wanneer jongeren uit seksuele minderheden leren over burgerschap, het civiele leven en hun rol hierin, zichzelf gaan identificeren en in contact komen met een cultureel gestigmatiseerde identiteit. Hedendaags zijn homoseksuele jongeren zich meer bewust van hun verlangens, aantrekkingen en identiteiten. Ze creëren zelf nieuwe seksuele scripts en vertellen op hun beurt zelf seksuele verhalen. Deze waren vroeger niet mogelijk. Het gevolg hiervan is dat ze een conflict ervaren tussen heersende traditionele visies op intimiteit, identiteit, identificatie en empowerment met hun nieuwe identiteit en de gemeenschap die daarbij hoort.

Richardson (2000) ziet lesbische en homoseksuele mensen slechts als deeltijdse burgers. Dit doordat ze worden uitgesloten van sommige basisrechten in de maatschappij.

“Lesbians and gay men are entitled to certain rights of existence, but these are extremely circumscribed, being constructed largely on the condition that they remain in the private sphere and do not seek public recognition or membership in the political community” (p. 77).

ONLINEGEMEENSCHAPPEN VOOR HOLEBI'S

Met andere woorden, burgerschap wil ervoor zorgen dat een holebi-identiteit privaat wordt gehouden. Hierdoor wordt heteroseksualiteit gezien als de noodzakelijke basis om volledig burgerschap te bereiken. Met uitzondering van de media, blijft het stilhouden en afzonderen van holebi's en hun leven een belangrijk kenmerk in de meest belangrijke instellingen in het leven van de jeugd. Het gevolg is dat jongeren die tot deze seksuele minderheden behoren worden geconfronteerd met vele uitdagingen in de primaire contexten die een invloed hebben op hun ontwikkeling: zoals familie, geloof en school. Het valt dan ook te verwachten dat deze jongeren worden gemarginaliseerd van de typische ervaringen die hen dienen voor te bereiden op volledig burgerschap. Zo vermeldt Russell (2002) dat de meerderheid van de jongeren zal worden geconfronteerd met typische educatieve ervaringen die hen dienen voor te bereiden op burgerschap. Echter wordt de setting (de school) gekenmerkt door discriminatie tegenover holebi's. Verder blijven scholen zwijgen over de unieke uitdagingen die holebi-jongeren zullen ervaren, zowel tijdens hun jeugd als hun volwassen leven. Dit zorgt ervoor dat deze jongeren niet op de hoogte zijn van hun gemarginaliseerde status in de maatschappij en de gevolgen hierop op hun rechten en plichten als burgers. Er worden wel nieuwe oplossingen naar voor geschoven om deze barrières aan te pakken. Met name de ontwikkeling van onlinegemeenschappen voor holebi-jongeren en de Gay

Straight Alliances in het onderwijs. In wat volgt, zal er enkel worden ingegaan op de ontwikkeling van de onlinegemeenschappen, doordat deze centraal komen te staan in het verdere onderzoek. Door de digitalisering zijn er nieuwe mogelijkheden ontstaan om gemeenschappen te ontwikkelen tussen mensen die niet gebaseerd zijn op fysieke nabijheid. Dit is voor holebi-jongeren een zeer belangrijke (hulp)bron doordat deze vaak een onzichtbare en zeer kleine gemeenschap is. Het internet heeft ervoor kunnen zorgen dat jongeren vanuit een seksuele minderheid een veilige plaats hebben waar ze hun identiteit kunnen ontwikkelen, uit de kast kunnen komen tegen elkaar en hun verhaal met elkaar kunnen delen. Het fungeert voor hun als een klankbord waar ze gelijkgestelde jongeren kunnen vinden voorbij de (lands)grenzen en vanuit verschillende sociale achtergronden. Het zijn deze ruimtes die jongeren de mogelijkheid bieden om met elkaar in interactie te treden. Deze zorgen voor de ontwikkeling van virtuele gemeenschappen voor holebi's, waarbij er de mogelijkheid wordt gegeven om relaties en identiteiten te creëren die door hun dagelijkse leven niet worden ondersteund. Er dient wel aangegeven te worden dat er gevaren kunnen optreden in deze onlinegemeenschappen. Zo kan er de mogelijkheid zijn dat jongeren worden misleid en dat het een langdurig proces is om interpersoonlijk en sociaal vertrouwen op te bouwen. Echter biedt het internet mogelijkheden gemarginaliseerde groepen een gemeenschappelijke ruimte te bieden, waarin jongeren de kans krijgen om hun identiteit uit te proberen, een eigen stem te ontwikkelen en het verder ontwikkelen van solidariteit ten opzichte van anderen die ook worden uitgesloten van de heersende norm. Als laatste zorgen deze onlinegemeenschappen ervoor dat de ontwikkeling van sociaal contact en eigen identiteit, gekoppeld wordt aan een breder inzicht omtrent burgerschap (Russell, 2002).

METHODOLOGIE

ONDERZOEKSVRAGEN

Uit de literatuurstudie blijkt dat er alreeds veel is geschreven over de invloed van homonegativiteit in het secundair onderwijs. Deze onderzoeken richten zich vooral op de invloed op de schoolloopbaan en de schoolresultaten. In deze masterproef wordt er meer aandacht besteed aan het heersende heteronormatief klimaat en hoe holebi-jongeren met deze heteronormativiteit omgaan. Door middel van queer theory zal er bewust tegenstand geboden worden tegenover het binaire denken, zo zullen holebi-jongeren een centrale plaats krijgen in dit document. Via niet-normatieve identiteiten wil ik het maatschappelijk beeld veranderen en het heersende heteronormatieve karakter in de maatschappij en in het onderwijs problematiseren. Aanvullend met de theoretische inzichten vanuit het concept intiem burgerschap, zal er extra aandacht gaan naar de dunnere grens tussen het publieke en het private. Zoals aangegeven door Russell (2002) wil burgerschap ervoor zorgen dat een holebi-identiteit privaat wordt gehouden. Ook in het onderwijs valt op te merken dat hierover wordt gezwegen en holebi-jongeren niet voorbereid zijn op hun gemarginaliseerde status in de samenleving. Een oplossing die zij zelf naar voorschuiwen gebeurt door onlinegemeenschappen. Hierin krijgen holebi-jongeren wel de kans om hun verhaal publiek te maken en in contact te komen met gelijken. Zo wordt er een (nieuwe) identiteit gecreëerd over de grenzen van het dagdagelijkse leven heen (Dewaele et al., 2009). Deze masterproef zal de rol van deze onlinegemeenschappen

voor holebi's analyseren. Door gebruik te maken van virtuele etnografie, zal er een analyse worden uitgevoerd van een onlinegemeenschap en de verhalen en conflicten die hier aan bod komen. Zoals beschreven door queer theory gaat deze masterproef tegen de normaliserende hiërarchieën in en proberen achterhalen welke factoren deze in standhouden en versterken.

Doorheen dit document staan onderstaande onderzoeksvragen centraal:

1. Welke onderwerpen en verhalen komen aan bod in deze onlinegemeenschap?
2. Hoe wordt heteronormativiteit besproken in deze onlinegemeenschap?
 - a. Hoe bieden zij weerstand tegen dit heteronormatief karakter?
 - b. Met welke uitdagingen en conflicten worden zij geconfronteerd in de maatschappij?
 - c. Hoe ervaren de leden van het forum heteronormativiteit in het onderwijs?
3. Ervaren deze leden uitsluiting en discriminatie in de maatschappij (inclusief burgerschap)?

ONDERZOEKSDESIGN

In wat volgt wordt er een overzicht gegeven van de meest geschikte methoden om een onlinegemeenschap te analyseren en om op de onderzoeksvragen een antwoord te bieden. De aangehaalde methodologieën worden samengevat in een eigen stappenplan van waaruit de analyse zal worden vormgegeven.

VIRTUELE ETNOGRAFIE

“the ethnographer participates, overtly or covertly, in people’s daily lives for an extended period of time, watching what happens, listening to what is said, asking questions; in fact collecting whatever data are available to throw light on the issues with which he or she is concerned” (Hammersley & Atkinson, 1983, p.2).

Eenvoudig uitgelegd is virtuele etnografie het proces van het uitvoeren van en construeren van etnografie door gebruik te maken van een virtuele, online omgeving. Dit is echter te eenvoudig. De virtuele etnografie gaat ook aan de slag met een andere set van tools voor het verzamelen van gegevens in vergelijking met traditionele etnografie. Terwijl een antropologische etnografie die optreedt ‘in het echte leven’ wordt uitgevoerd om de details van de ervaringen van mensen in specifieke culturele milieu te achterhalen, zal een virtuele etnografie kijken om hetzelfde werk te doen, maar in een omgeving die zich leent naar verschillende manieren van het verzamelen van gegevens. Traditioneel zal in etnografie een onderzoeker zich onder dompelen in de gemeenschap die hij/zij wenst te bestuderen en vertrouwd geraken met de mensen in die gemeenschap samen met de praktijken die zij in hun dagelijks leven uitvoeren. Het interview en enquête die zo belangrijk is voor de etnograaf kan worden verdrongen door het verzamelen van reeds bestaande informatie die overvloedig aanwezig is in online omgevingen zoals socialenetwerksites en internetfora. Informatie kan worden teruggevonden en gearchiveerd van het internet zonder dat het hoeft te worden opgenomen en getranscribeerd, iets wat een traditionele etnograaf wel zou moeten ondernemen. Bij

virtuele etnografie dient de onderzoeker ook niet expliciet deel te nemen aan de gemeenschap, iets wat bij de traditionele wel van belang is. Participerende observatie blijft het kritische element van het etnografische proces, maar de rol van de onderzoeker is anders dan bij traditionele etnografie (Evans, 2010).

Er zijn een paar verschillen tussen beide varianten. Volgens Miller & Slater (2001) zijn de onderdompeling, de verwijzing naar een specifieke plaats en participerende observatie (bijvoorbeeld in chatrooms) nog steeds de hoekstenen van etnografisch onderzoek, zelfs bij gebruik van het internet als onderzoekend milieu. Echter, het begrip van het veld zelf is radicaal veranderd. Het veld is nu tekst op een scherm en de groep van mensen die betrokken zijn bij de gemeenschap kunnen zich overal ter wereld bevinden, maar ze delen dezelfde onlineruimte door gebruik te maken van technologie. Een ander belangrijk verschil gaat over de rol van de onderzoeker. Terwijl traditioneel de onderzoeker zichzelf binnen de te onderzoeken gemeenschap heeft ingebed, is dit niet noodzakelijk nodig met behulp van het internet. Het is deze participatie die het belangrijkste verschil aangeeft tussen traditionele en virtuele etnografie. Virtuele etnografie daagt ons uit om betekenis te geven aan een bepaalde ervaring, zonder 'fysiek' aanwezig te zijn en te interageren met anderen. Men zal dus als onderzoekers zich opnieuw moeten afvragen wat het juist betekent om deel te nemen in een virtuele wereld en daarbij een nieuwe methodologie op te stellen. Hieraan gekoppeld kunnen er problemen optreden omtrent vertrouwen en ethiek. Men kan de informatie op het internet vrij verkrijgen, wat er wel voor zorgt dat de deelnemers niet op de hoogte zijn van de aanwezigheid van een onderzoeker. Het is dan ook van belang om bij aanvang van onderzoek een keuze te maken om al dan niet de virtuele gemeenschap hiervan op de hoogte te stellen (Evans, 2010; Lindlof & Shatzer, 1998).

Hair & Clark (2003) beschrijven een procedure om kritische virtuele etnografie uit te voeren. Deze zal als leidraad dienen bij het opstellen van het eigen stappenplan.

1. Identificeer proactieve gemeenschappen

Er wordt aangegeven dat vooraleer een onderzoek kan opgezet worden, men dient rekening te houden met de mogelijkheid tot toegang. Vele onlinegemeenschappen worden gekenmerkt door zogenaamde *gatekeepers* ofwel de moderators. Het is belangrijk om toegang te vragen aan deze eigenaren, waarbij men als onderzoeker aangeeft dat het onderzoek staat in teken van verbetering van de gemeenschap en op vertrouwen met de participanten.

2. Onderhandel de toegang

Na het maken van non-participerende observaties is de onderzoeker in staat om toestemming te vragen aan leden van de gemeenschap. Veel virtuele etnografen vragen geen toestemming om onlineculturen te analyseren, waardoor ze niet in staat zijn om open en betrouwbaar onderzoek uit te voeren. Het is echter belangrijk om aan de gemeenschap het onderzoek uit te leggen samen met de rol en voordelen voor de participanten. Dit kan gedaan worden door een post in de onlinegemeenschap of door individueel contact op te nemen met de leden.

3. Contact

Van cruciaal belang is het gebruik van participerende observaties zodat de onderzoeker deze onlinecultuur maximaal kan ervaren. Het is belangrijk om zo dicht mogelijk te komen staan bij de gebeurtenissen van de gemeenschap. Dit geeft toestemming tot emoties en waarnemingen die anders

niet direct zichtbaar zouden zijn. Deze betrokkenheid in het veld zal een groter gevoel van bewustzijn creëren van waaruit er patronen kunnen worden geanalyseerd. Gedetailleerde noties dienen te worden verzameld doorheen de onderzoeksperiode van de ervaringen van de onderzoeker en interacties met de leden.

4. Elektronisch diepte-interview

Zowel traditionele als virtuele etnografie maken gebruik van interviews om beter inzicht te krijgen in de gemeenschap. Ongestructureerde interviews die online plaatsvinden met behulp van de chat en/of e-mail op basis van interviews (waardoor er tijd is om te reflecteren) kunnen fungeren als een geschikt manier. Hierdoor kan er meer diepere informatie worden vergaard om zo een completer beeld te creëren.

5. Terugkoppeling resultaten en analyse aan gemeenschap

Na het verzamelen van alle data dient er een terugkoppeling te volgen naar de gemeenschap. Dit is essentieel om te voldoen aan de doelstelling van het verbeteren van de onderzochte gemeenschap.

ANALYSE VAN EEN FORUM

Hanckel & Morris (2014) maken gebruik van de drie-stappen methode van Byrne (2007) om een forum te analyseren. Deze methode wordt in tabel 1 weergegeven.

Tabel 1	
<i>Hanckel & Morris (2014). Multi-step, multi-method process designed to examine the public discussion and engagement within the Queeryouth.com community.</i>	
Step	Method
1	Calculation of participation rate (discussion thread, replies and views) <ul style="list-style-type: none"> • Calculation to determine the centre of public life on the forums • Calculation to determine the focus of the content (Analysis of the discussion thread titles and first posts) • Calculation of queer content, identified as either queer-specific or queer-neutral
2	Keyword search of the discussion forums based on thematic analysis of interview data <ul style="list-style-type: none"> • Calculation of the prevalence of certain keywords and data capture for step three
3	Issue Analysis (thematic analysis of the discussion forum content identified in step two) <ul style="list-style-type: none"> • Analysed how queer young people are framing the issues, why they are important and what these young people are doing about them

STAPPENPLAN

Er zal gebruikt gemaakt worden van de procedure beschreven door Hair & Clark (2003) om virtuele etnografie uit te voeren. Ten eerste zal er een juiste gemeenschap voor de analyse worden gezocht. Verder zal er gevraagd worden of het mogelijk is om toegang te verkrijgen en zal er het eerste contact met de leden volgen. Dit om de gemeenschap op de hoogte te stellen van mijn rol in de

gemeenschap en participanten te vinden om deel te nemen aan het interview. Na afloop van mijn masterproef ben ik ook bereid om mijn bevindingen terug te koppelen.

Om een antwoord te kunnen formuleren op mijn onderzoeksvragen zal ik gebruik maken van het drie-stappen methode van Byrne (2007). Er zal op gelijkaardige manier gewerkt worden zoals weergegeven in tabel 1. Ten eerste zal er worden gekeken naar de meest centrale categorieën. Er zal worden nagegaan in welke mate deze *queer content* zijn. Dit betekent of de onderwerpen te maken hebben met holebi-specifieke thema's. Ten tweede zal er op basis van het theoretisch kader een aantal kernwoorden worden geformuleerd. De tweede stap die wordt beschreven in tabel 1 baseert zich op hun afgenomen interviews. Echter wordt tijdens dit onderzoek geen interviews vooraf afgenomen, waardoor we de kernwoorden zullen generen uit het vooropgesteld theoretisch kader en de onderzoeksvragen. Ten derde zal gelijklopend met het onderzoek van Hanckel & Morris (2014) er een thematische analyse uitgevoerd worden op de onderwerpen van het forum die worden gegenereerd doorheen het stappenplan.

Tabel 2	
<i>Eigen opgesteld stappenplan gebaseerd op Byrne (2007) en Hanckel & Morris (2014)</i>	
Stap	Uitleg
1	Op zoek gaan naar relevante onlinegemeenschap met betrekking tot holebi-jongeren.
2	Belangrijkste categorieën nagaan (<i>public life of the forums</i>) <ul style="list-style-type: none"> • Op basis van aantal onderwerpen en berichten per categorie
3	Kernwoorden analyse (<i>Keyword search</i>) <ul style="list-style-type: none"> • Vanuit theoretisch kader kernwoorden opstellen • Deze gebruiken als leidraad om onderwerpen uit het forum te genereren Gekozen onderwerpen dienen als basis voor stap 4
4	Thematische analyse van het forum (<i>Issue Analysis</i>) <ul style="list-style-type: none"> • Onderwerpen verkregen uit stap 3 analyseren <ul style="list-style-type: none"> ○ Nagaan welke problemen holebi-jongeren ervaren en hoe ze hiermee omgaan (thematiseren) • Via interviews met leden en moderator van het forum extra informatie toevoegen

TOESTEMMING GEBRUIK FORUM

De eerste stap in mijn stappenplan bestaat erin op zoek te gaan naar een relevant forum voor mijn analyse. Hier zijn er enkele obstakels en ethische kwestie waarmee er dient rekening gehouden te worden. Allereerst wou ik mij graag focussen op schoolgaande jongeren die jonger waren dan 18 jaar. Al snel kwam ik in aanraking met Min19, een subgemeenschap van Wel Jong Niet Hetero (WJNH) voor minderjarigen. Het leek mij dan ook aangewezen om deze gemeenschap te gebruiken voor mijn analyse. Echter was dit niet mogelijk om de vertrouwelijkheid van de leden te bewaren. Hierdoor heb ik gekozen voor het forum verbonden aan de organisatie WJNH. Om er toch zeker van te zijn dat de posts en discussies kunnen gebruikt worden mijn analyse heb ik vooraf nagevraagd

wat de mogelijkheden zijn. Darragas A. is een educatief medewerker van WJNH en vermeldde mij via email dat dit een openbaar forum is, waardoor het niet noodzakelijk is om toestemming te vragen aan de gebruikers.

“Toestemming om de posts van dit forum te lezen & te gebruiken, heb je eigenlijk niet nodig, aangezien het een openbaar forum is en de leden normaal op anonieme wijze gebruik maken van het forum. (Dit in tegenstelling tot het afgeschermd min19.be-platform).” (Darragas A, persoonlijke communicatie, 27 februari 2017)

Hierbij dien ik duidelijk te maken dat de discussies van het forum zijn overgenomen vanop de website en op deze manier zijn verwerkt in mijn analyse. Echter heb ik eerst een post geplaatst op het forum waarbij ik mezelf en mijn onderzoek voorstel. Op deze manier was er genoeg transparantie ten opzichte van de leden. Daarnaast is er wel schriftelijke toestemming gegeven voor het verwerken van de afgenomen interviews door alle participanten. Dit is gebeurd via email.

INTERVIEW EN PARTICIPANTEN

Zoals beschreven door Hair & Clark (2003) is het aangewezen om een interview af te nemen met leden van de onlinegemeenschap. Doorheen dit onderzoek werd dit ondernomen door middel van het plaatsen van een onderwerp op het forum. Hierin werd het onderzoek kort toegelicht en werd de vraag gesteld of er leden waren die wensten deel te nemen aan het interview. Hierop kwamen er drie reacties. Deze drie leden hebben het interview via mail ontvangen en ingevuld teruggezonden. Daarnaast werd er ook contact opgenomen met de moderators van het forum. Er werd een nieuw interview voor hen opgesteld, om zo meer inzicht te verkrijgen in het doel en de evolutie van het forum. Dit interview werd door een moderator via mail ingevuld en teruggezonden. Doorheen het verdere onderzoek zal door middel van deze interviews er extra informatie worden toegevoegd. Dit naast de inhoud vergaart uit het forum zelf.

Tabel 3			
<i>Overzicht participanten interviews</i>			
Naam	Leeftijd	Provincie	Gaardheid
Bart Verhoeven	19 jaar	Antwerpen	Homoseksueel
Ceke*	20 jaar	Limburg	Homoseksueel
Marieke Nyssen	23 jaar	Oost-Vlaanderen	Lesbisch
Jeroen Guldentops**	24 jaar	Antwerpen	Homoseksueel
Noten: *Deze participant opteerde om zijn nickname te gebruiken. **Deze participant is een moderator.			

ANALYSE

STAP 1: FORUM WEL JONG NIET HETERO

"Wel Jong Niet Hetero is als samenwerkingsverband dé deskundige partner op het terrein van het holebi- en transgenderthema bij jongeren tot en met 30 jaar, met als doel dat iedere jongere in Vlaanderen en Brussel zijn of haar genderidentiteit, genderexpressie en seksuele oriëntatie in alle vrijheid kan beleven" (Wel Jong Niet Hetero, 2017).

Er werd gekozen om gebruik te maken van de onlinegemeenschap verbonden aan de organisatie Wel Jong Niet Hetero (WJNH). Deze organisatie heeft als doel ervoor te zorgen dat elke holebi- en transgenderjongere in Vlaanderen en Brussel zich goed en veilig voelt. Als vrijwilligersorganisatie maakt WJNH gebruik van lokale groepen per provincie om naar jongeren te luisteren, activiteiten te organiseren en hen te informeren. Op hun website (<http://www.weljongniethetero.be>) is er onder meer informatie te vinden over de verbonden lokale groepen, het activiteiten- en vormingsaanbod en een eigen forum. Dit omschrijven ze zelf als een plaats *"waar je terecht kan voor een antwoord op vele vragen of om mensen te leren kennen of om je te amuseren!"* (WJNH, 2017).

Dit forum zal dan ook fungeren als de onlinegemeenschap waarop de analyse zal worden uitgevoerd. Zoals aangegeven door WJNH zelf heeft dit forum als doel holebi-jongeren in Vlaanderen en Brussel te helpen met vragen omtrent hun eigen identiteit. Zoals vermeld staan holebi-jongeren centraal in deze masterproef. Het forum bestaat uit verschillende onderdelen deze worden in tabel 4 weergegeven met een korte toelichting over de inhoud, het aantal onderwerpen en het aantal berichten.

Tabel 4			
<i>Overzicht forumonderdelen WJNH op 23 april 2017, van http://www.weljongniethetero.be/forum</i>			
Categoriernaam	Inhoud	Onderwerpen	Berichten
Aankondigingen	Alle aankondigingen over het forum vloeien hier samen.	8	56
Coming in & Coming out			
De inkomhal	Holebi's in Vlaanderen: wie zijn ze, wat doen ze, waar komen ze vandaan? Stel jezelf hier even voor!	141	5755
In & uit de kast	Tips and tricks, verhalen of angsten over uit de kast komen? Zorgen of (onverwachte) reacties? Hier is plaats om deze vragen te stellen en te beantwoorden!	135	1737
Accenten	Hier is plaats voor alle vragen rond genderdiversiteit, seksuele identiteit, bi- en transseksualiteit of vragen van multiculturele aard.	86	1109
Uitgaan & activiteiten	What to do, where to go? Over holebi- gerelateerde feestjes en activiteiten.	87	1526
Wel Jong Niet Hetero			
WJNH	Campagnes, websites en meer!	10	64

Min19(-19), Plan B (24-30) en T-Jong	Onze nationale teams bieden voor elk wat wils. Ben je jonger dan 19, tussen 24 en 30 of transgender? Neem hier dan snel een kijkje!	25	46
Hot Debates			
Het Praatcafe	Inhoudelijke discussies over maatschappij, actualiteit en ongespecificeerde gemeenschappen.	111	3905
Relaties	Je hebt er vaste, open, gefantaseerde, onbestaande, beëindigde, versmachtende, seksuele of verrijkend relatie? Deel het hier!	125	2811
Lichaam & seksualiteit	Rode oortjes? Gebeuren er rare zaken met je lichaam? Zet hier je blabla en verwacht heel wat boemboem terug.	118	3881
Lounge			
Post-It!	Weet je met je eigen gedachten geen blijf? Post-it!	89	22769
Spelletjes	Zin in een spelletje, webgame of forumgame? Let the games begin.	54	9816
Life & Style			
Lifestyle	De katern voor alle interesses die in het hokje lifestyle passen: reizen, mode, horoscoop... Kortom de Weekend Knack van WJNH!	68	4995
Cultuur	Dit is de locatie van de "Grote C": Alles over podiumkunsten, literatuur, musea en beeldende kunsten kan je hier bespreken.	51	3189
Beeld & klank	Verrijk het forum met je nieuwste ontdekkingen, oude klassiekers of ondergewaardeerde pareltjes van film en muziek.	72	8561
Sport	Ook al wordt er wel eens beweerd dat holebi's helemaal niet sportief zijn, durven we het aan! "Sport" er op los!	47	2234
Helpdesk			
Forumerelateerde vragen & problemen	De FAQ volledig gelezen en nog geen antwoord op je vraag? Nood aan een forumhandleiding? Een fantastisch idee voor het forum? Vind en deel het hier! Moderators: Pancake, idk, Reuel, Coincidence, redwings, Wall, JFK	68	852
Zandbak	Wie een bepaalde forumfunctie wil uittesten of eerst eens wil oefenen, kan in de zandbak vrij spelen.	27	80
Archief	Zoek je iets met al veel stof op? Dan is dit the place to be. (Tip: de zoekfunctie is een handige tool om hier je weg te vinden.)	22475	751395

Naast bovenstaande informatie werd er ook een interview afgenomen met een van de moderators van het forum. De informatie uit dit interview helpt om nog een gedetailleerder beeld te krijgen omtrent het forum.

“We zijn momenteel met 7 moderators, waarvan 1 beheerder/administrator. Zij coördineert het forumgebeuren, plant vergaderingen in en staat meer rechtstreeks in contact

met de staf van WJNH, andere verantwoordelijken en de coördinator van Team Communicatie van WJNH, waaronder het forum valt. (...) Op regelmatige basis vinden er vergaderingen plaats waarop we allemaal aanwezig zijn. Hierop worden punten van de vorige vergadering hernomen, nieuwe punten besproken, krijtlijnen voor de toekomst van het forum getekend e.d.”. (J. Guldentops, persoonlijke communicatie, 12 april 2017)

De moderator geeft aan dat ze met meerderen zijn, waarvan een iemand optreedt als beheerder. Daarnaast worden er ook vergaderingen gehouden tussen de verschillende moderators en staan zij rechtstreeks in contact met de staf van WJNH en het team communicatie.

Het forum telt 7578 leden (op 7 mei 2017), echter wordt er door hem aangegeven dat er een onderscheid dient gemaakt te worden tussen de leden:

“Tussen de actieve leden kan je het onderscheid maken tussen leden die dagelijks (vaak meermaals per dag) posten, en zij die sporadisch het forum bezoeken en al dan niet enkele posts plaatsen. Ik schat dat die eerste groep nu uit zo’n 35-tal gebruikers bestaat, maar dat varieert natuurlijk continu”. (J. Guldentops, persoonlijke communicatie, 12 april 2017)

Er werd ook gevraagd waarom het forum zo belangrijk is en welk doel het voor ogen heeft. Zelf geeft hij aan dat de anonimiteit een belangrijke rol speelt om zo over gevoelens en twijfels te praten. Het doel van het forum is om holebi-jongeren met elkaar in contact te brengen, hen de mogelijkheid te geven om zichzelf te kunnen zijn en een plaats hebben om hun ervaringen te delen en vragen te stellen.

“Online omwille van de anonimiteit, mensen kunnen zich hier vrijer voelen en mogelijk beter over hun gevoelens, twijfels, vragen enz. praten dan in het echt. Het forum heeft als doel holebijongeren met elkaar in contact te brengen in een gemoedelijke sfeer waar zij volledig zichzelf kunnen zijn, hun ervaringen met elkaar kunnen delen en met vragen terecht kunnen. Dit moet ten allen tijde een veilige omgeving zijn voor die doelgroep, daarom dat de functie van de moderator bestaat”. (J. Guldentops, persoonlijke communicatie, 12 april 2017)

STAP 2: BELANGRIJKSTE CATEGORIEËN

Om na te gaan welke onderwerpen centraal staan op dit forum zal er worden gekeken naar het aantal berichten per categorie. Hierbij wordt er geen rekening gehouden met de categorieën ‘aankondigingen’, ‘Wel Jong Niet Hetero’, ‘helpdesk’ en ‘archief’ omdat deze geen *queer content* zijn en een vertekend beeld zouden geven. Op basis van het aantal berichten per categorie staan in tabel 5 de vijf ‘grootste’ categorieën weergegeven.

De hoogst scorende categorie is Post-It!, deze heeft te maken met het posten van de eigen gedachten. In deze categorie bevinden zich 89 onderwerpen gaande van frustraties en ergernissen tot de gemoedstoestand. Op de tweede plaats vinden we de categorie Spelletjes waar er zich 54 onderwerpen in bevinden, hierin kan er bijvoorbeeld worden deelgenomen aan een woordenslang.

De categorie Beeld & klank bevat 72 onderwerpen waarin er verschillende films en muziek worden besproken. In de Inkomhal komen er 143 onderwerpen aan bod. Deze categorie geeft de mogelijkheid aan de leden om zich aan elkaar voor te stellen en contacten te leggen. De laatste categorie is Lifestyle. Hierin komen 68 onderwerpen aan bod, gaande van favoriet eten tot uitgaan.

Tabel 5		
<i>Vijf 'grootste' categorieën op het forum van WJNH op 23 april 2017</i>		
	Categoriernaam	Aantal berichten
1	Post-It!	22 771
2	Spelletjes	9817
3	Beeld & klank	8561
4	Inkomhal	5755
5	Lifestyle	4995

STAP 3: KEYWORDSEARCH

ZOEKFUNCTIE

De zoekfunctie laat toe om een aantal woorden in te voeren en zo de zoekopdracht te specificeren. Dit kan door bijvoorbeeld in bepaalde categorieën te gaan zoeken en/of door aan te geven of het zoekwoord enkel dient voor te komen in het bericht en/of in de titel van de post. Om te komen tot een aantal relevante onderwerpen, zal de zoekfunctie worden ingesteld op alle berichten van het forum en wordt de output gegenereerd per onderwerp. Op deze manier kan er worden nagegaan of de titel voldoende aanspreekt, hoeveel reacties er werden gegeven en hoe recent het is. Er zal een tabel (tabel 7) worden opgesteld met hierin een overzicht van alle zoekopdrachten. De onderwerpen die als relevant worden beschouwd, zullen worden meegenomen naar de thematische analyse.

KERNWOORDEN

Vanuit de vooropgestelde theoretische kaders worden er volgende kernaspecten gegenereerd, deze kunnen worden teruggevonden in tabel 6. Er valt aan te geven dat er voor zeer specifieke kernwoorden werden gekozen. Dit om het zoeken naar relevante onderwerpen te vereenvoudigen. Ik wil zeker opmerken dat deze kernwoorden slechts een deel van het desbetreffende theoretisch kader bevatten en dat overlappingen tussen de theoretische kaders zeker mogelijk zijn. Verder heb ik ook het kernwoord 'onderwijs' toegevoegd. Dit om tegemoet te komen aan mijn onderzoeksvragen met betrekking tot het onderwijs in kader van deze masterproef in de Pedagogische Wetenschappen.

Tabel 6	
<i>Synthese van kernwoorden uit theoretische kaders en onderzoeksvragen</i>	
	Kernwoorden
Queer theory	Heteronorm/heteronormativiteit

Intiem burgerschap (<i>intimate citizenship</i>)	Burgerschap, discriminatie
Onderzoeksvragen	Onderwijs

GEKOZEN ONDERWERPEN

De verkregen onderwerpen in tabel 7 worden als relevant beschouwd voor de analyse in stap 4. Dit gebeurde op basis van de titel, aantal reacties en de datum. Hoewel er veel meer onderwerpen werden gevonden per kernwoord, werd er een eigen keuze gemaakt. Per kernwoord zijn er tussen de een en vijf onderwerpen gevonden. Het aantal reacties zorgt er ook voor dat er voldoende inhoud per onderwerp aanwezig is om te analyseren. De doorslaggevende factor hierbij is nog steeds de titel, dit omdat er verwacht wordt dat zij een antwoord kunnen geven op de onderzoeksvragen. Er dient opgemerkt te worden dat dit zeer subjectief is. Er kunnen nog steeds onderwerpen in het forum aanwezig zijn die al dan niet een 'beter' antwoord kunnen geven. Echter door de vooropgestelde methode en tijdsspanne wordt er op deze manier gehandeld.

Tabel 7				
<i>Overzicht onderwerpen keywordsearch</i>				
Zoekwoord	Aantal onderwerpen	Relevante titel(s)	Aantal reacties	Laatste reactie
Heteronorm	13	Homocultuur	36	9 juli 2004
Heteronormativiteit	3	Discussie coming out en reacties	16	25 februari 2013
		"MNM-presentator out zich in videoboodschap"	15	2 oktober 2013
Burgerschap	20	Belgische jongeren vijandig tov holebi's	77	15 november 2006
		Gaybashing Brussel ANNO 2011	24	1 september 2011
Discriminatie	594	Homo's & bloed ('geven')	44	10 maart 2017
		Affectie in het openbaar: DO/DON'T?	25	11 oktober 2016
		Holebi of liever hetero?	123	14 november 2014
		Taboe?!	7	7 oktober 2011
Onderwijs	794	Holebi-thema in school	34	15 maart 2015

STAP 4: THEMATISCHE ANALYSE

HETERONORM/HETERONORMATIVITEIT

Doorheen de drie gekozen onderwerpen merken we twee discussies. Enerzijds wordt er duidelijk gemaakt dat er een verschil is tussen de ‘homowereld’ en de ‘heterowereld’ en de rol van de heteronorm in onze maatschappij. Anderzijds ontstaat er een oppositie over de functie van de coming out.

Verskillende leden geven aan dat er bepaalde verwachtingen zijn vanuit de maatschappij. Waarbij een heteroman wordt gezien als een macho persoon, terwijl een homoman zich eerder gevoelig dient op te stellen. Dit gaat gepaard met bepaalde vooroordelen waaraan homoseksuelen dienen te voldoen. Zolang je jezelf echter definieert als heteroseksueel komen deze dit niet ter sprake.

“- en dan is er nog wat er maatschappelijk verwacht/goedgekeurd wordt. Het hele heteroman=macho, homoman=gevoelig etc. ding (ik veralgemeen). Dat is niet waar voor iedereen, maar de invloed van die verwachting is enorm. Ik vind ze soms ergens bevrijdend, veeleer dan negatief. Ik moet altijd een beetje meewarig lachen met van die slogans als 'wij zijn hetzelfde als jullie, alleen vallen we toevallig op mannen'. Ik vind dat mooi in theorie, en voor sommigen werkt dat misschien ook zo, maar voor de overgrote meerderheid niet.” (Liro, discussie coming out en reacties, 10 dec 2012 01:20)

“Het feit dat mensen weten dat je homo bent, brengt meestal inderdaad een heleboel verwachtingen mee, en vooroordelen die op je geprojecteerd worden. Maar zolang mensen er van uitgaan dat je hetero bent, geldt dat net zo goed. Dat is iets waar je nooit aan ontsnapt.” (Salomon, discussie coming out en reacties, 10 dec 2012 10:26)

Verder wordt er een onderscheid gemaakt tussen de ‘homowereld’ en de ‘heterowereld’. Waarin er aangegeven wordt dat deze een minderheid vormt in de maatschappij. Wat daarbij ook opvalt is dat deze ‘homowereld’ zelf bestaat uit verschillende subculturen, die tussen elkaar verschillen op basis van uiterlijk, gedrag,...

"Het homowowereldje" is even divers als "de heterowereld". Soms tot ergernis van de een, en tot groot jolijt van de ander. Homo's hebben zeker minstens één eigenschap gemeen: ze vallen allemaal voor jongens, anders gaan ze zich niet homo voelen. Als dusdanig zijn ze een minderheid. Naast invloeden van de groep, versterking van maar ook door het bestaand beeld (hoewel, zo sterk is die niet meer) gaat die grote groep homo's wel sommige gedragen stellen die gelijklopend zijn. Maar heus niet allemaal. En ook andere groepen hebben vaak gelijklopende uiterlijke kenmerken: de gothics, de punks, de fans van RFC Erps-Kwerps Sport, allochtonen, skaters, neo-hippies, de wereldverbeteraars, de geitenwollensokken, de Johnnies en de Marinas, en dus ook een aantal homo's". (Timmy, homocultuur, 08 jul 2004 08:50)

Zelf schuiven ze de coming out voor als oplossing om tegen de heersende heteronormativiteit in te gaan. Dit om ervoor te zorgen dat sommige vooroordelen en clichébeelden kunnen worden verbroken. Men gaat ervan uit dat een coming out leidt tot meer diversiteit in de holebigemeenschap, wat voor de leden ook belangrijk lijkt om aan te tonen.

“Door homoseksualiteit niet meer te verbinden met een eigen cultuur of levenswijze, zal het namelijk makkelijker zijn voor alle jongeren om uit de kast te komen (wat uiteraard óók aanleiding geeft tot meer diversiteit).” (K!, homocultuur, 08 jul 2004 13:32)

“Als mensen u verkeerd percipiëren moet je die ballon doorprikken. En dat kan je het best doen door je coming out. Want zo geef je aan 'de hetero' een meer divers beeld van de homowereld. Hoeveel mensen zeggen niet "Allez, van u had ik dat nooit verwacht, gij hebt die trekjes niet!". (Dax, homocultuur, 08 jul 2004 08:57)

Echter geven verschillende andere leden aan dat een coming out juist geen goede manier is om tegen deze heteronormativiteit in te gaan. Er wordt aangegeven dat een coming out juist de verschillen tussen beiden nog meer in de verf zet. Hoewel dit door sommigen wordt genuanceerd om toch een coming out te doen tegenover de directe sociale omgeving zoals ouders en vrienden, dient deze privékwesitie niet kenbaar gemaakt worden aan iedereen waarmee je in contact komt. Daarbij wordt door een lid gesteld dat het niet-outen voor hem een stap is in de strijd tegen de heteronormativiteit. Wat aanduidt dat holebi's deze heteronormativiteit als zeer belastend ervaren en extra maatregelen en stappen wensen te ondernemen om dit aan te vechten. Voor velen wordt een coming out als mogelijke optie naar voren geschoven, terwijl voor sommigen dit als een verkeerde stap wordt beschouwd.

“Holebi's proberen trouwens met aandrang aan te tonen dat ook zij normaal zijn (willen trouwen, kinderen krijgen, enz.), maar het zogezegd uit de kast moeten komen werkt dat tegen (het benadrukt dat we dus verschillen).” (BastardPriest, coming out discussie en reacties, 10 dec 2012 15:45)

“Ergens ben ik het eens dat je niet per sé je moet outen voor jan en alleman. Sommige mensen hebben inderdaad geen zaken met je privéleven. Anderzijds denk ik wel dat je je bv moet outen tegenover je ouders en close vrienden. Dit hoeft niet per sé gepland te zijn maar als ze er naar vragen vind ik wel dat je eerlijk moet zijn.” (DaddyCool, discussie coming out en reacties 10 dec 2012 00:50)

“En toch krijg ik verbaasde reacties van holebi's wanneer ik zeg dat ik niet aan outing doe, maar wel gewoon eerlijk antwoord als ik het gevraagd wordt. Niet aan outing doen wil helemaal niet zeggen dat je jezelf niet accepteert en je er het moeilijk mee hebt. Het is een keuze dat je maakt. Je kan overigens zeggen dat niet-outen een stap verder is in de strijd tegen heteronormativiteit. Maar in feite interesseert het me gewoon niet”. (Daluicis, discussie coming out en reacties, 07 dec 2012 15:48)

Er wordt ook nog een mogelijkheid geformuleerd dat beide opposities probeert te verzoenen. Hierbij zeggen verschillende leden dat het noodzakelijk is dat de maatschappij geen 'big deal' maakt van een coming out. De heersende heteronormativiteit kan slechts doorbroken worden indien er een einde gemaakt wordt aan coming outs. Dit toont aan dat het noodzakelijk is om de binaire oppositie in de maatschappij te verwerpen, zodat personen die van deze norm afwijken zichzelf niet meer bekend dienen te maken. Het liefst wil men dat deze druk om zichzelf bloot te geven wegvalt.

“Men zou beter van coming out iets maken dat geen "big deal" is. Mensen nemen namelijk altijd sterkte van gevoelens over. Maak je je een heisa van iets, dan zullen wellicht mensen waarmee je communiceert het vaak ook beschouwen als iets om zich druk in te maken. Soit, als men werkelijk de heteronormativiteit wil doorbreken zal er een einde moeten komen aan coming outs.” (Daluicis, MNM-presentator out zich in videoboodschap, 02 okt 2013 03:39)

“Het zou handig zijn indien een speciale aankondiging niet meer nodig zou zijn, helaas leven we in een heteroseksueel-gecentreerde samenleving.” (TPP, discussie coming out en reacties, 25 feb 2013 14:59)

BURGERSCHAP

De twee gekozen onderwerpen tonen aan dat holebi's nog steeds een minderwaardige positie innemen in onze maatschappij. Uit het onderwerp 'Belgische jongeren vijandig tov holebi's' wordt er vertrokken vanuit onderstaande post:

“De Morgen schreef: Jongeren staan heel wat negatiever tegenover homoseksuelen dan algemeen wordt aangenomen. Bij jongens is de afwijzing groter dan bij meisjes, en bij jonge moslims is de negatieve houding veel scherper dan bij anderen. Dat blijkt uit onderzoek van VUB-socioloog Marc Hooghe, dat De Morgen kon inkijken.” (K_x, belgische jongeren vijandig tov holebi's, 04 nov 2006 16:23)

Doorheen de discussie wordt er door verschillende leden aangegeven dat het cijfermateriaal en de conclusies uit het onderzoek hun niet verbaast. Velen weten dat er nog steeds negatieve reacties zijn tegenover holebi's en zijn hier ook al mee geconfronteerd geweest.

“maar ook hetero's hebben hun "fouten", geef ik grif toe. Velen lijken het wel te aanvaarden... maar in hun binnenste verwensen ze ons, maar durven het niet te verkondigen! en die groep is groter dan je denkt! Wat dan veel voorkomt is dat zij alles mogen zeggen en doen tegen je (kan zeer ver gaan, van grove opmerkingen tot zelfs aanrakingen), maar 1 verkeerd woord of verkeerde beweging... owee hoor! dan zit het spel op de wagen! ik spreek uit ondervinding... “(Daviedoff, belgische jongeren vijandig tov holebi's, 04 nov 2006 21:29)

Hier wordt er aangegeven dat vele hetero's zich maar schijntolerant opstellen. Hoewel er bepaalde zaken worden aanvaard, zijn er toch nog grenzen aanwezig die niet overschrijden mogen worden. Indien dit wel gebeurt kan dit leiden tot een legitimering om holebi's als minderwaardig te beschouwen.

Een lid maakt duidelijk dat de grote media-aandacht hierin de boosdoener is. De verdraagzaamheid en aandacht naar holebi's zorgt ervoor dat men verplicht wordt om dit ook zo te zien. Wat volgens hem ervoor zorgt dat heel wat jongeren weerstand bieden tegenover deze verplichting.

“En daarbij: I can't blame them. Met al die media-aandacht die de holebi's tegenwoordig krijgen heb ik ondertussen ook een degoût gekregen. Je kan geen programma meer kijken of er zit een homo/lesbo in omdat anders weer het hele roze front zit te zagen om meer aandacht. Als iemand van 16 mij niet kan hebben omdat ik homo ben, so be it, dat is zijn volste recht. Ge moet die jongen niet constant vertellen dat hij verkeerd zit met zijn gedacht en dat hij moet luisteren naar wat de minister van gelijke kansen allemaal zit te brabbelen. Verdraagzaamheid is goed, maar moet van twee kanten komen. Zolang zij niet actief tegen mij werken zal ik hun mening respecteren.” (Omicron, belgische jongeren vijandig tov holebi's, 06 nov 2006 10:13)

“So what, de jeugd is niet zo positief over de homokes en de lesbokes? Laat hen zelf ontdekken dat er niets mis is met homoseksualiteit in plaats van hen verdraagzaamheid en aanvaarding door hun strot naar binnen te rammen. Dat gaat veel beter werken hoor. Ze zouden de jeugd eens moeten duidelijk maken dat homoseksualiteit maar een klein aspect is van de leefwereld waar niemand zaken mee heeft ipv met zijn allen te staan zeveren voor elke microfoon dat het leven in België als homo/lesbo toch oh zo zwaar is en van homoseksualiteit een drama te maken.” (Omicron, belgische jongeren vijandig tov holebi's, 07 nov 2006 10:00)

Dit wordt echter door iemand anders volledig tegengesproken. Hier wordt aangegeven dat er enkel kan voldaan worden aan bepaalde rechten, indien deze thuishoren in de heersende norm. Waarna er specifiek wordt verwezen naar een legitimering van discriminatie, indien er doelgroepen zijn die van deze norm afwijken. Hierin wordt nogmaals duidelijk dat er nog steeds sprake is van een heersende heteronorm in de maatschappij, deze zou nu ook dienen als rechtvaardige reden om holebi's te discrimineren.

*“Dus als ik het goed begrijp mag er geen Gay Pride, geen gay scene meer zijn, worden dat soort dingen - ik citeer letterlijk - **gehaat**, omdat het niet strookt met het ideale plaatje volgens hetwelke jullie willen leven? En die "ik doe toch zo goed mijn best om een stijfburgerlijk heteroleventje na te bootsen en daarom kan ik het niet verdragen wanneer iemand dat niet doet"-homo's verwachten dan van de échte hetero's dat ze verdraagzaam staan t.o.v. hen?” (quickie, belgische jongeren vijandig tov holebi's, 04 nov 2006 23:41)*

“Met andere woorden: de media moeten dus gecensureerd worden opdat alleen de "politiek correcte" beelden over homo's, die voldoen aan de burgerlijke idealen van huisje-tuintje-kindje, nog aan bod komen om zo de bange, blanke man niet te choqueren? Jeezes zeg, ik geloof niet wat ik hier allemaal lees 😞😞😞 Iemand heeft dus maar gelijke rechten als die zijn eigenheid onderdrukt en braaffes in de pas loopt? Wie dat niet doet is maar een tweederangsburger en verdient niet beter dan gediscrimineerd te worden. "Aanpassen of oprassen," dus. Mmm... Waar heb ik dat nog al gehoord?” (quickie, belgische jongeren vijandig tov holebi's, 11 nov 2006 13:24)

Daarbij valt op dat er wordt aangegeven dat in de holebiwereld er ook veel discriminatie onderling heerst. Dit doordat ze zich specifiek distantiëren ten opzichte van de heterowereld en een onderscheid maken tussen de eigen leden van de holebigemeenschap. Echter wordt dit ook verbonden met het hokjesdenken dat heerst in de maatschappij.

“en de holebiwereld zit te schreeuwen voor integratie en dergelijke meer, maar zelf doen ze ook maar al te vaak aan discriminatie en kotjesdenken (gay-only bar, die gaygames of zoiets,...). dit is nergens voor nodig en zorgt alleen maar voor afkeer...” (Daviedoff, belgische jongeren vijandig tov holebi's, 04 nov 2006 21:25)

“Dat homo's zelf discrimineren en 'kotjesdenken' kan je vinden. Ik kan niet ontkennen dat er holebigerichte festiviteiten zijn, en misschien is het zelfs zo dat die te vaak te afgesloten zijn van de rest van de wereld, met name hetero's. Dat daar de oorzaak ligt van de discriminatie van homo's, homohaat en van de resultaten van dit onderzoek, geloof ik (!) echter niet. Natuurlijk zijn er hetero's die 'homo-afzondering' als argument aanvoeren om homo's te 'mogen' haten, maar volgens mij ligt de oorzaak van hun haat niet bij de evenementen, maar ergens anders. Ook ik vind hokjesdenken en 'only gay events' betreurenswaardige zaken, in die zin dat ik geloof dat het ook anders kan of zal kunnen. Dat er homo's zijn die in hokjes denken lijkt me echter een gevolg van het hokjesdenken van de gehele maatschappij. Dat homo's zich "afzonderen" keur ik niet af, maar ik vind dat de interactie met hetero's zou mogen toenemen. Eigen events waarop hetero's niet geschuwd worden, is dat een dwaze utopie in het hoofd van deze 16jarige ongenueanceerde, katholieke puber die met de afkeer van siegie door het leven moet? 😊” (ikbenikenjijbentjij, belgische jongeren vijandig tov holebi's, 05 nov 2006 15:00)

In het tweede onderwerp ‘gaybashing ANNO 2011’ wordt er vertrokken vanuit onderstaande post:

“Vorige week, van zondag 12 op maandag 13 juni, is Bart (mijn vriend) slachtoffer geworden van zware agressie. Niet omdat hij zelfruzie zocht, niet omdat hij een dure telefoon in de hand had en ook niet omdat hij zich op late uren in onveilige buurten bevond. Bart is aangevallen omdat hij homo is. En omdat hij met een vriend over straat liep aan wie je – in tegenstelling tot bart – duidelijker kan zien dat hij homo is. En de groep die Bart tegenkwam

vond dat dit niet kon. Zij vonden dat zij hier niet op moesten kijken en dit niet konden tolereren.” (dimitri, gaybashing ANNO 2011, 20 jun 2011 22:49)

Dit weerspiegelt nogmaals dat er discriminatie heerst ten opzichte van holebi's en dat dit zelf kan uitmonden tot fysiek geweld. Er kan worden aangegeven dat dit te maken heeft met een minderwaardige positie van holebi's in de maatschappij. Verder blijkt uit de reacties op dit onderwerp dat vele leden gelijklopende verhalen hebben meegemaakt. Hierin wordt opnieuw de schijntolerantie in de maatschappij aangehaald en dat holebi's zich beter onzichtbaar dienen op te stellen.

“Ik kan de keren dat ik ben nageroepen of bedreigd op straat (hier in Gent) al niet meer op één hand tellen, en ik ben nu echt niet de meest opvallende homo van de hoop. Een vriend van me werd zelfs eens bespogen in het midden van de Veldstraat. En het gaat zeker niet enkel om allochtonen. Zo als veel opiniestukken deze week aangaven. Zolang het niet 'zichtbaar' is, wordt het getolereerd.” (nomeis, gaybashing ANNO 2011, 25 jun 2011 11:57)

Onderstaande quote geeft een duidelijk beeld weer naar een mogelijke optie om de minderwaardige positie van holebi's op te lossen. Een algemeen vak burgerschap in het onderwijs waarbij de basisprincipes van het samenleven aan bod komen. Hoewel dit afkomstig is uit een opinistuk en niet geschreven door een lid van de onlinegemeenschap wordt dit wel door sommige leden als mogelijke optie gezien.

*“Opiniestuk van Bruno De Lille in de krant De Standaard.(...)
Onze maatschappij heeft dringend nood aan een vak burgerschap waarin basisprincipes van ons samenleven aan bod komen. Als kinderen op school leren hoe ze zich in het verkeer moeten gedragen, waarom zouden ze ook niet leren hoe ze zich tegenover anderen moeten gedragen? Ik ben ervan overtuigd dat als regels expliciet worden gemaakt, ze makkelijker gerespecteerd worden. Ik wil een oproep doen aan al onze scholen van welk net ook: maak van jullie leerlingen echte burgers. Misschien is dat wel het belangrijkste wat ze in hun hele leven meekrijgen?” (-Yannis-, gaybashing ANNO 2011, 25 jun 2011 16:06)*

Hoewel er doorheen beide onderwerpen niet specifiek wordt verwezen naar 'burgerschap' valt wel op te merken dat er nog steeds negatieve reacties aanwezig zijn in onze maatschappij en dat holebi's zich gestigmatiseerd, minderwaardig en gediscrimineerd voelen. Op basis van de interviews die werden afgenomen vinden we gelijkaardige antwoorden bij twee van de participanten. Ze geven aan dat ze te maken krijgen met marginalisering en bevinden zich in een minderheidsgroep.

“Er wordt nog te vaak gesproken over 'holebi's', over 'de familie' en er wordt nog te vaak verwezen naar iemand als die homo of erover gepraat als 'die die op vrouwen valt'. Soms is dat wel lastig, maar ik besef ook dat het voor veel mensen nog steeds iets 'anders' is omdat het nu eenmaal een minderheid is. Net zoals mensen met blauw haar ook gemarginaliseerd worden. Ik praat het niet goed, maar ik ben er berustender in geworden, omdat zoiets nu

eenmaal niet in één twee drie aangepast wordt in een maatschappij.” (M. Nyssen, persoonlijke communicatie, 5 april 2017)

“Toen ik bij mijn ouders uit de kast kwam, was het alsof hun wereld in een stortte. Hun ideaalbeeld over mij was als een kaartenhuisje in elkaar gestuikt. Ze aanzien een geslaagd persoon als iemand die goed presteert, hard werkt, verder studeert, een goede job heeft later, een serieuze relatie, trouwt en kinderen ... het echte traditionele huisje-tuintje-kindje leven.(...) Marginalisering van een minderheidsgroep is ook iets dat altijd en overal al bestaan heeft en dat is gewoon een nadeel waar we als minderheidsgroep mee zullen moeten leren leven. Dat is trouwens iets waar niet alleen homoseksuelen mee te maken hebben.” (Ceke, persoonlijke communicatie, 8 april 2017)

DISCRIMINATIE

De verschillende onderwerpen tonen aan dat holebi's nog steeds worden geconfronteerd met negatieve reacties en discriminatie.

Maar voorvallen, zoals dat van in Brussel, doen mij behoorlijk afschrikken. Het komt regelmatig voor dat holebi's aangevallen worden, omdat ze openlijk tonen dat ze elkaar graag zien. Als ik een lief zou hebben en met hem over straat zou lopen, ik weet niet of ik zijn hand zou durven vast te pakken, al zeker niet in een drukke straat. In mijn achterhoofd zal er altijd een belletje blijven rinkelen; er zullen altijd mensen zijn die hier commentaar leveren en misschien zelfs ergere dingen doen... (TylerXD, Affectie in het openbaar: DO/DON'T?, 05 jul 2016 00:06)

We mogen ons niet laten afschrikken door de negatieve reacties. Als wij ons aanpassen aan die negatieve, discriminerende reacties dan geven we inderdaad toe aan discriminatie. Ik vind het verontrustend dat hand in hand lopen al riskant wordt om te doen als homo. We hebben evenveel recht om liefde te uiten. Wat verwachten mensen eigenlijk? Homo's moeten zich in het openbaar afstandelijk gedragen tegenover elkaar? (jonathan_ver, Affectie in het openbaar: DO/DON'T?, 05 jul 2016 02:06)

Deze discriminatie wordt gekoppeld aan het heersende ‘taboe’ rond holebiseksualiteit. Er wordt steeds vertrokken vanuit de heersende heteronorm, waardoor holebi's hiertegenover worden geplaatst. Er wordt aangegeven dat holebiseksualiteit niet ingeburgerd is en dat dit moet veranderen. Het onderwijs en de opvoeding speelt hierin een belangrijke sleutelrol. Deze dienen ervoor te zorgen dat holebiseksualiteit uit de taboesfeer wordt gehaald.

Het feit dat je hand in hand loopt en afkeurende reacties krijgt alleen al lijkt me duidelijk dat homoseksualiteit wel degelijk taboe is. Als het geen taboe was, zou het niet nodig zijn om als voorstander nog te protesteren. Misschien moet je ook eens kijken naar wat voor reacties bepaalde situaties hebben teweeggebracht. Franky uit Thuis bijvoorbeeld, maar ook de regularisatie van het homohuwelijk in NY, Homohaar in Brussel (bv. Bart), homoseksuele

bloeddonoren (bv. Tom De Cock)(alhoewel dit ook de medische kant opgaat en niet alles te maken heeft met discriminatie, misschien wel met vooroordelen?), homokus in 'Goede Tijden, Slechte Tijden', afschaffing 'don't ask, don't tell', .. (SHREDintoPIECES, Taboe?!, 02 okt 2011 15:56)

Het feit dat er aan mij nog steeds gevraagd wordt " en .. hebt ge nog geen vriendin ? ", gaat er van uit dat het holebi-zijn nog niet ingeburgerd is. Dan zou het bijvoorbeeld ook in het onderwijs ofzo moeten onderricht worden als het geen taboe is. Want immers nu horen alleen " Piet " en " Miep " samen (of wat waren de namen ook alweer die we als eerste aangeleerd kregen). Er kan bevoorbeeld ook onderricht worden vanaf kleinsafaan dat Piet en Pol samenhoren of Piet en Miep of Miep en Saartje. (jaja lach maar met mijn voorbeeld). Dan moeten de ouders dit ook nog eens aanvaarden en een opvoeding geven waren het holebi-zijn als normaal aanschouwd wordt. Pas dan is er geen taboe meer (denk ik?). (Mahlerian, Taboe?!, 02 okt 2011 22:37)

De samenleving waar ik van droom: wanneer iedereen het normaal vindt dat hij/zij door beide geslachten kan worden "aangesproken", zonder daar moeilijk over te doen, of erom lachen. Gewoon droog antwoorden: sorry, ik ben hetero. Voilà, klaar. Veel mensen gaan er al wel zo mee om, maar er is nog een lange weg te gaan. En dat zit ook in wat Mahlerian zegt, waar ik het mee eens ben. Het begint bij de opvoeding: zorg ervoor dat zowel homoseksuele als heteroseksuele relaties als de standaard worden beschouwd. (Coriolis, Taboe?!, 05 okt 2011 14:09)

Daarnaast wordt er opnieuw verwezen naar een schijntolerantie door hetero's. Waarbij er de vrees is dat holebi's op hen verliefd worden. Opnieuw merken we hier een heersende heteronorm waarbij homoseksualiteit vaak niet als 'mogelijkheid' wordt gezien.

Ik denk dat schijntolerantie zeker aanwezig is. "Zolang ze maar niet verliefd worden op mij of ik hun niet moet zien zoenen met elkaar. "Maar dat niemand zichzelf voorstelt als holebi vind ik wel logisch. Je hoort ook geen hetero's zeggen dat ze voor het ander geslacht vallen. Maar het feit dat men ervan uitgaat dat iedereen hetero is, geeft wel de indruk dat homoseksualiteit zeker niet als "mogelijk" gezien wordt. (Ik zocht naar een beter woord, maar kon er geen vinden.) (SHREDintoPIECES, Taboe?!, 03 okt 2011 13:33)

Er wordt kort verwezen naar het hebben van dezelfde rechten in de maatschappij. Vanuit het onderwerp 'Homo's & bloed ('geven')' werd er regelmatig verwezen naar discriminatie. Natuurlijk dient dit geplaatst te worden in het specifieke onderwerp, waar homo's worden geweigerd om bloed te geven. Echter geven veel leden aan dat er meerdere rechten zijn die holebi's nog niet hebben verkregen. Dit gaat dan over hand in hand lopen, affectie tonen in het openbaar, kinderen adopteren,... Hoewel er wordt gewezen dat holebi's dezelfde rechten dienen te hebben, kan er worden opgemerkt dat de maatschappij dit niet volledig voorziet.

Ik vind dat wij dezelfde rechten verdienen als hetero's, en ik haat het echt dat er nog steeds mensen homoseksualiteit zien als iets 'dat niet van deze planeet is'. Als ik een vriend zou hebben zou ik graag met hem hand in hand over straat lopen, helaas laat de werkelijkheid dat niet toe. Er heerst voortdurend angst voor agressieve reacties van omstaanders en vreemde blikken. (AC18, Affectie in het openbaar: DO/ DON'T?, 18 aug 2016 14:27)

Het onderwerp 'holebi of liever hetero?' kan worden gezien als een mogelijke optie om tegen deze negatieve reacties en vooroordelen in te gaan. De reacties op dit onderwerp tonen aan dat heteroseksualiteit wordt gezien als een makkelijker leven. Waarbij er meerdere mogelijkheden zijn en dat men weldegelijk tegemoetkomt aan de verwachte norm.

Maar als ik naar de toekomst kijk, zou ik soms toch liever hetero willen zijn. Als hetero lijkt het mij bijvoorbeeld veel vanzelfsprekender om te trouwen en kinderen te krijgen. Ook vind ik het vervelend dat iedereen ervan uit gaat dat ik hetero ben en ik bij wijze van spreken de rest van leven uit de kast ga moeten komen bij iedereen die ik in de toekomst nog ga ontmoeten. (MiniG, Holebi of liever hetero?, 09 aug 2012 22:21)

De heersende verwachtingen zorgt er ook voor dat men opnieuw zich moet bekend maken tegenover mensen en de maatschappij. Wat voor velen een angst opwekt voor de (eventuele) negatieve reacties.

Soms vind ik het wel jammer, dat bij iedereen die je ontmoet en je beter leert kennen, je jezelf weer moet outen, omdat mensen er altijd vanuit gaan dat je hetero bent. Dus iedere keer weer (soms met klamme handjes) zeggen dat je voor de vrouwen bent, of dat je een vriendin hebt. Hierna dan afwachten of er een goede of slechte reactie volgt en na een slechte reactie steeds weer jezelf oppeppen met de woorden dat als iemand je niet aanvaardt zoals je bent hij/zij je vriendschap niet waard is. (katastrofe, Holebi of liever hetero?, 14 jan 2013 14:57)

Maar ik begrijp wel wat je bedoelt met de rest van je leven uit de kast moeten komen, daar heb ik het ook soms lastig mee. Maar ik kan er wel mee leven. Het zorgt er niet voor dat ik met frustraties leef waardoor ik persé hetero zou willen zijn. Helemaal niet. It is what it is. (analyse, Holebi of liever hetero?, 12 aug 2012 19:50)

Hiertegenover staat wel het belang van de eigen identiteit en de diversiteit. Het leven als heteroseksueel zou het volgens de leden gemakkelijker maken. Echter zou men niet meer behoren tot een bepaalde subgroep die tegemoetkomt aan de diversiteit in de maatschappij. Velen geven aan dat het belangrijk blijft om aan te tonen dat niet alles volgens een bepaalde norm verloopt en dat er rekening moet gehouden worden met deze diversiteit.

Het zou een stukje gemakkelijker leven; Ik zou me niet in ieder nieuw gezelschap moeten outen; Ik zou minder problemen hebben in mijn Kerk, tenminste buiten de muren van de eigen gemeenschap. Ik zou me niet meer druk hoeven maken wat mensen van mijn (nu nog

toekomstige) relatie zouden vinden. Maar dan had ik ook niet: De fantastische groep vrienden gevonden; Geweten wat het betekend om echt geaccepteerd te worden (medica » 14 aug 2012 00:59)

ONDERWIJS

In dit onderwerp wordt er een duidelijk verschil aangetoond tussen scholen omtrent holebi's. Hoewel de meerderheid van de leden aangeven dat hun school geen tot negatieve informatie gaven over holebi's, dient wel gezegd te worden dat er ook scholen zijn die hier wel de nodige positieve aandacht aan besteden. Ook vanuit de interviews merken we eerder een gebrek aan informatie in het onderwijs. Beiden geven wel aan dat dit een zeer belangrijk thema is dat in het onderwijs dient een plaats te krijgen.

Over het algemeen staat onze school toch wel zeer positief ten opzichte van homo's. Leerlingen accepteren het over het algemeen wel, en leraren ook. (Behalve die ene leerkracht, maar dat is gewoon een apart geval) Ik zit toch in een goede school vind ik. (itsjustme1, Holebi thema in school, 03 sep 2013 18:58)

Op mijn oude school was het holebi zijn nooit een probleem. Leerlingen kwamen zonder probleem uit de kast, leerkrachten staken hun geaardheid niet weg. Maar 'holebi-dagen' waren er nooit, wel hebben ze meegedaan aan Frigay.. En toen ik het las was ik trots op mijn oude school!! (Lorenzoo, Holebi thema in school, 26 okt 2013 16:12)

Helaas is er bij ons in school ook nooit echt veel aandacht aan besteed. Nuja, in de echte "jongensrichtingen" is het echt not done om holebi te zijn en dat lieten die ook heel goed blijken op de "speelplaats". In de zorgende richtingen maakten holebi zijn niet echt veel uit. Wel heb ik nooit meegemaakt dat er iemand openlijk holebi was op mijn school. De meeste kwamen/komen pas uit de kast na het secundair bij ons... En het zijn er precies redelijk veel 😊 Ik herinner me wel dat er 1 keer iets gedaan is rond seksualiteit e.d. en daar kwam holebi zijn even aanbod, maar ook niet om te zeggen dat het echt sensibiliserend was. Vind ik eigenlijk wel jammer. Ik ben echt wel voorstander van themadagen rond dit thema. (jorisje, Holebi thema in school, 01 sep 2013 23:01)

Ik heb vroeger, in het middelbaar onderwijs, nooit informatie gekregen over holebi's, dat werd gewoonweg niet besproken door de leerkrachten. Nochtans vind ik het belangrijk dat er regelmatig over gepraat wordt, zodat homoseksualiteit beter aanvaard wordt door jongeren. Dit kan door in de les, als men praat over seksualiteit, het ook over holebi's te hebben. Ook in de lessen levensbeschouwing kan hier aandacht op worden gevestigd. (B. Verhoeven, persoonlijke communicatie, 21 april 2017)

In de middelbare school ben ik niet of nauwelijks uit de kast (durven) komen. Dit deels door mijn late besef van mijn geaardheid en de angst uit de kast te komen. Die angst werd in de

hand gewerkt door de school, waar openheid een streefdoel was, maar in werkelijkheid nog steeds zo niet aanvoelde. (M. Nyssen, persoonlijke communicatie, 5 april 2017)

Het onderwerp in het onderwijs dient echter niet te rooskleurig geïnterpreteerd te worden. Een aantal leden belichten de keerzijde van de medaille. De aandacht die men in het onderwijs zou besteden aan holebi's zou voor een extra coming out zorgen. Waarbij de hele school hen nog meer kan viseren, met (eventuele) negatieve gevolgen.

Persoonlijk ben ik blij dat ik daar niet echt over hebt moeten praten. Ik was zo bang, zeker in het 3de en 4de middelbaar. Toen werd er ook niet over gepraat. In het 5de en 6de middelbaar dan weer wel, tijdens godsdienstlessen bijvoorbeeld. En toen kwam ik wel op voor holebi's, zonder mezelf te outen (of deed ik dat wel?). Voordeel is dat ik in een welbelezen, progressieve klas zat die het meestal roerend eens was over holebirechten, maar in de praktijk vaak wel nog achterop hinkte. En daar zit de enige zaak in die ik mijn school verwijt. Een totaal gebrek aan optreden als er 'homo' wordt geroepen, niet zo bedoeld of niet. Toen ik dat nog niet kon nuanceren en plaatsens, vond ik het verschrikkelijk, en werd het normaal voor me dat het enkel als iets negatief werd gezien door niet-holebi's. Er zijn die jaren geweest, in het derde en het 4de middelbaar voornamelijk dat ik uren nadacht over hoe het òfwel te brengen òfwel hoe ik hetero zou worden en het mijn hele leven zou wegmoffelen. Gelukkig heb ik de moed gehad om mij bij enkelen uit te spreken over wie ik ben; en ik denk dat eigenlijk mijn 8-mansklas het wel allemaal vermoed omwille van mijn uitspraken over zaken die bewegen in de (wereld-) politiek ed en mijn stilzwijgen over vrouwen, iets wat ik sowieso wel zou doen mocht ik hetero zijn. En gelukkig hangen mijn gevoelens en ideeën dus niet langer af van scheldwoorden, 2 krantenkoppen en pornosites. Gelukkig. (padzo, Holebi thema in school, 03 sep 2013 12:27)

Ik zou me zo gevisieerd en speciaal voelen als holebi als thema behandeld wordt. Dus ik ben hier geen voorstander van. Het komt voor in mijn lessen als alle andere zaken die ik normaal vind, want holebi zijn mag als normaal bekeken worden.. (duckje, Holebi thema in school, 08 jan 2015 23:30)

Deze aspecten tonen misschien een mogelijk negatief gevolg over het holebi thema in het onderwijs. Echter wordt door zowel de discussie op het forum als doorheen de interviews het belang hiervan nogmaals onderstreept. Waarbij men aangeeft dat het belangrijk is om te sensibiliseren en om thema's aan te halen die voor beide doelgroepen van belang zijn. Het lijkt erop dat het onderwijs een goede positie heeft om de heersende vooroordelen en verwachtingen aan te pakken. Dit om deze onderwerpen uit de taboesfeer te halen. Velen geven aan dat dit dient te gebeuren in de lessen godsdienst/zedenleer of zelfs al vanaf de kleuterklas.

Ik heb een paar jaar geleden eens zo'n workshop gegeven op een school en had toch de indruk dat zoiets effect heeft op de jongeren. Het zorgt er vooral voor dat een aantal hardnekkige vooroordelen uit de weg worden geruimd - wat wel belangrijk is. Ook wordt

holebiseksualiteit meer bespreekbaar. Ik vind het zeker iets waar scholen tijd voor moeten maken/bespreekbaar moeten maken. Hoe sneller en jonger, hoe beter 😊 (ok ja, niet in de kleuterklas - of misschien juist wel al ?) (Allives, Holebi thema in school, 26 okt 2013 16:31)

onbewuste sensibilisering zou een leuk idee zijn voor scholen: PAs handboeken wat aan, stop wat homoseksuele personages in handboeken of verhalen en kijk eens naar een holebi-film. Je hoeft er niet expliciet bij stil te staan, maar beschouw het onbewust mede als norm. (Pura-Vida, Holebi thema in school, 27 okt 2013 12:43)

Er moet zeker aandacht besteed worden aan holebi's in het onderwijs. We zijn immers een onderdeel van de maatschappij dus is het ook belangrijk dat er over gepraat wordt. Ik denk dat vooral godsdienst/zedenleer leerkrachten hier het meest voor geschikt zijn, daar ze een humaan vak geven. Zeker voor holebi jongeren kan dit een fijne ervaring zijn als er over het onderwerp wordt gesproken omdat ze het gevoel van waardering krijgen en gehoord worden en dat er minder taboe rond heerst. De generatie van onze ouders kreeg bij hun godsdienstlessen zeer zeker geen positief beeld omtrent holebi's door het taboe hetgeen nu wel doorbroken wordt/hopelijk nog meer zal worden in het onderwijs. Des te meer men over iets spreekt des te minder er taboe rond heerst en des te minder het als abnormaal zal beschouwd worden. (Ceke, persoonlijke communicatie, 8 april 2017)

De minder alledaagse zoals seksualiteit, SOA's, geaardheidsgerelateerde zaken enz. kunnen zeker aan bod komen tijdens bv. godsdienstlessen, bezinningsdagen op school, een specifieke themadag,... Dit was in mijn school zeker het geval. Ook in jeugdbewegingen en andere verenigingen kan hier tijd en ruimte voor worden gemaakt. (J. Guldentops, persoonlijke communicatie, 12 april 2017)

DISCUSSIE

De veronderstelling door De Pourcq (2014) dat heteroseksualiteit nog steeds als norm heerst en van waaruit elke andere optie wordt bekeken, werd het startpunt van deze masterproef. Het problematiseren van dit heteronormatief karakter in zowel de maatschappij als het onderwijs staat hier dan ook centraal. Queer theory gaf de nodige inzichten om deze problematisering op te bouwen. Zo werd de nadruk op het heteronormatieve karakter blootgelegd door het uitvoeren van *queer representations* en holebiseksualiteit centraal te plaatsen (Seidman, 1995; Van Bauwel, Dhaenens & Biltereyst, 2013). Gekoppeld aan de inzichten vanuit *intimate citizenship* werd er ook aandacht besteed aan de normen van burgerschap. Hierin wordt heteroseksualiteit gezien als een noodzakelijke basis om volledig burgerschap te bereiken. Het gevolg is dat jongeren die tot deze seksuele minderheden behoren worden geconfronteerd met vele uitdagingen. Deze werden nagegaan via een onlinegemeenschap specifiek gericht naar holebi-jongeren. Deze fungeert namelijk als een klankbord waar deze jongeren gelijken kunnen vinden en hun verhalen publiek kunnen maken. Daarbij zorgt deze onlinegemeenschap ervoor dat de ontwikkeling van sociaal contact en eigen identiteit, gekoppeld wordt aan een breder inzicht omtrent burgerschap (Russell, 2002). De vooropgestelde methodologie beschrijft de meest aangewezen manier om een onlinegemeenschap te analyseren. Er werd een koppeling gemaakt tussen virtuele etnografie volgens Hair & Clark (2003) en het analyseren van een forum door Hanckel & Morris (2014). Deze werden in een eigen stappenplan (zie tabel 2) gegoten van waaruit de analyse kon plaatsvinden. Verder zal er een antwoord geboden worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen. Vervolgens zullen de resultaten worden vergeleken met reeds aangehaald onderzoek.

Onderzoeksvraag 1: Welke onderwerpen en verhalen komen aan bod in deze onlinegemeenschap?

De analyse heeft aangetoond dat er een grote verscheidenheid aanwezig is in onderwerpen op het forum. Zoals beschreven in tabel 5 bevatten de hoogst scorende categorieën eerder informatie die niet specifiek te maken hebben met holebi-gerelateerde inhoud (*queer content*). Gaande van frustraties en ergernissen tot spelletjes. Hoewel het dan niet de ‘grootste’ categorieën zijn op het forum, is er wel sprake van veel holebi-gerelateerde onderwerpen. Zo zijn er debatten omtrent maatschappelijke discussies en de actualiteit, maar ook een grote aandacht voor intieme en seksuele verhalen. Zoals het delen van coming out verhalen en tips om zelf uit de kast te komen. Ook verhalen omtrent seks en veranderingen met het lichaam krijgen een plaats op dit forum. Als laatste is er ook een grote sociale functie. Zo is er de mogelijkheid om zichzelf voor te stellen, met mensen in contact te komen en uitgaansmogelijkheden met elkaar te delen. Dit loopt gelijk met Russell (2002) die aangeeft dat onlinegemeenschappen ervoor zorgen dat holebi-jongeren een veilige plaats hebben om hun identiteit te ontwikkelen, uit de kast kunnen komen tegen elkaar en hun verhalen met elkaar te delen.

Onderzoeksvraag 2: Hoe wordt heteronormativiteit besproken in deze onlinegemeenschap?

a) Hoe bieden zij weerstand tegen dit heteronormatief karakter?

Vanuit de kernwoordenanalyse (*keywordsearch*) werd duidelijk dat er nog steeds sprake is van heteronormativiteit in onze maatschappij. Verschillende leden geven aan dat er bepaalde verwachtingen zijn waaraan holebiseksuelen dienen te voldoen. Zo wordt een heteroman gezien als

een macho persoon, terwijl een homoman zich eerder gevoelig dient op te stellen. Zolang je jezelf echter definieert als heteroseksueel komt dit niet ter sprake. Daarnaast wordt er volgens de leden een onderscheid gemaakt tussen de ‘homowereld’ en de ‘heterowereld’, waarin er aangegeven wordt dat deze een minderheid vormt in de maatschappij. Hun eigenschappen en gedragingen worden door de huidige beeldvorming omtrent holebi’s versterkt en ook gemarginaliseerd.

Zelf schuiven ze de coming out voor als oplossing om tegen de heersende heteronormativiteit in te gaan. Om zo vooroordelen en clichébeelden te kunnen verbreken. Men gaat ervan uit dat een coming out leidt tot meer diversiteit in de holebigemeenschap, dan wat andere gemeenschappen over hun denken. Het aanduiden van deze diversiteit zou ervoor zorgen dat hun gemeenschap niet eenzijdig wordt bekeken. Echter geven verschillende andere leden aan dat een coming out juist geen goede manier is om tegen deze heteronormativiteit in te gaan. Er wordt aangegeven dat een coming out de verschillen tussen beiden nog meer benadrukt. Waardoor door sommigen een expliciete keuze wordt gemaakt om zich niet te outen, om de strijd aan te gaan tegen de heteronormativiteit. Wat aanduidt dat holebi’s deze als zeer belastend ervaren en extra maatregelen en stappen wensen te ondernemen om dit aan te vechten. Voor velen wordt een coming out als mogelijke optie naar voren geschoven, terwijl voor sommigen dit als een verkeerde stap wordt beschouwd.

Er wordt ook nog een mogelijkheid geformuleerd dat beide opposities probeert te verzoenen. Hierbij geven ze aan dat het noodzakelijk is dat de maatschappij geen ‘big deal’ maakt van een coming out. De heersende heteronormativiteit kan slechts doorbroken worden indien er een einde gemaakt wordt aan coming outs. Dit toont aan dat het noodzakelijk is om de binaire oppositie in de maatschappij te verwerpen, zodat personen die van deze norm afwijken zichzelf niet meer bekend dienen te maken. Het liefst wil men dat deze druk om zichzelf bloot te geven verval.

b) Met welke uitdagingen en conflicten worden zij geconfronteerd in de maatschappij?

Naast het strijden tegen bepaalde vooroordelen en clichébeelden waarmee holebi’s worden geconfronteerd, wordt doorheen de analyse twee voorbeelden van uitdagingen aangehaald. Met name gaybashing en negatieve reacties ten opzichte van holebi’s. Doorheen de discussies op het forum wordt duidelijk dat holebi’s meermaals met negatieve reacties te maken hebben, wat volgens hen als een ‘gewoonte’ kan worden beschouwd. De heersende verwachtingen zorgen er ook voor dat men opnieuw zich moet bekend maken tegenover mensen en de maatschappij. Wat voor velen een angst opwekt voor de (eventuele) negatieve reacties. Hiertegenover staat wel het belang van de eigen identiteit en de diversiteit. Het leven als heteroseksueel zou volgens hen gemakkelijker zijn, echter zou men dan niet meer behoren tot een bepaalde subgroep die tegemoetkomt aan de diversiteit in de maatschappij. Velen geven aan dat het belangrijk blijft om aan te tonen dat niet alles volgens een bepaalde norm verloopt en dat er rekening moet gehouden worden met diversiteit. Er wordt ook aangegeven dat er nog steeds een ‘taboe’ heerst rond holebiseksualiteit. Waardoor er steeds wordt vertrokken vanuit de heersende heteronorm en op die manier holebi’s in een oppositie worden geplaatst. Holebiseksualiteit lijkt nog niet ingeburgerd te zijn en dit moet volgens hen veranderen. De analyse toont aan dat men vindt dat het onderwijs en de opvoeding hierin een belangrijke sleutelrol spelen. Deze dienen ervoor te zorgen dat holebiseksualiteit uit de taboesfeer wordt gehaald.

c) Hoe ervaren de leden van het forum heteronormativiteit in het onderwijs?

Er wordt niet concreet een vermelding gemaakt van het heteronormatief karakter in het onderwijs. In de analyse ging er meer aandacht naar het gebrek aan informatie en sensibilisering in Vlaamse scholen omtrent holebi's. Er werd een duidelijk verschil vastgesteld tussen de scholen, waarbij sommigen wel (positieve) informatie geven en anderen volledig geen aandacht aan holebi's spenderen. Echter wordt zowel vanuit het forum als door de interviews gewezen op de belangrijke functie van het onderwijs om dit op zich te nemen. Waarbij men aangeeft dat het belangrijk is om te sensibiliseren en om thema's aan te halen die voor beide doelgroepen van belang zijn. Het lijkt erop dat het onderwijs een goede positie heeft om de heersende vooroordelen en verwachtingen aan te pakken. Velen geven aan dat dit dient te gebeuren in de lessen godsdienst/zedenleer of zelfs al vanaf de kleuterklas.

Dit dient wel genuanceerd te worden. De analyse wees ook op de gevaren die kunnen optreden bij extra aandacht van dit thema in het onderwijs. Door deze aandacht zou er opnieuw een coming out of blootstelling dienen te gebeuren van deze holebi-jongeren. Als gevolg hiervan zou de gehele school hen nog meer kunnen viseren, wat opnieuw kan leiden tot negatieve gevolgen. Men moet dus een duidelijk evenwicht vinden tussen het zichtbaar maken en onzichtbaar houden van holebiseksualiteit.

Onderzoeksvraag 3: Ervaren deze leden uitsluiting en discriminatie in de maatschappij en het burgerschap?

Hoewel er door beide onderwerpen niet specifiek wordt verwezen naar 'burgerschap' valt wel op te merken dat er nog steeds negatieve reacties aanwezig zijn in onze maatschappij en dat holebi's zich gestigmatiseerd, minderwaardig en gediscrimineerd voelen. Op basis van de interviews die werden afgenomen vinden we gelijkaardige antwoorden bij twee van de participanten. Ze geven aan dat ze te maken krijgen met marginalisering en bevinden zich in een minderheidsgroep. Daarnaast is sprake van een schijntolerantie van hetero's ten opzichte van holebi's. Hoewel er bepaalde zaken worden aanvaard, zijn er toch nog grenzen aanwezig die niet overschrijden mogen worden. Indien dit wel gebeurt, kan dit leiden tot een legitimering om holebi's als minderwaardig te beschouwen, wat zelfs kan leiden tot fysieke agressie. Hierin wordt de media-aandacht als boosdoener gezien. De verdraagzaamheid en aandacht naar holebi's zorgt ervoor dat men verplicht wordt om dit ook te aanvaarden, wat kan leiden tot weerstand tegenover deze verplichting.

Er dient te worden opgemerkt dat ook in de holebiwereld er veel discriminatie onderling heerst. Dit doordat ze zich specifiek distantiëren ten opzichte van de heterowereld, door bijvoorbeeld activiteiten die enkel voor holebi's zijn. Echter wordt dit ook verbonden met het hokjesdenken dat heerst in de maatschappij.

Verder wordt kort verwezen naar het hebben van dezelfde rechten in de maatschappij. Vanuit het onderwerp 'Homo's & bloed ('geven')' werd er regelmatig verwezen naar discriminatie. Natuurlijk dient dit geplaatst te worden in het specifieke onderwerp, waar homo's worden geweigerd om bloed te doneren. Echter geven veel leden aan dat er meerdere rechten zijn die holebi's nog niet hebben verkregen. Dit gaat dan over hand in hand lopen, affectie tonen in het openbaar, kinderen adopteren,... Hoewel er wordt gewezen dat holebi's dezelfde rechten dienen te hebben, kan er worden opgemerkt dat de maatschappij dit niet volledig doorvoert.

Ten slotte worden er een mogelijke oplossing gegeven om dit te kunnen verbeteren. Een algemeen vak burgerschap in het onderwijs waarbij de basisprincipes van het samenleven aan bod komen.

CONCLUSIE

Dit onderzoek stelt vast dat er nog steeds sprake is van een heteronorm in zowel de maatschappij als in het onderwijs. Vanuit de masculiniteitstheorie (Maele, Van Huyge & Vantieghem, 2014) kunnen we dus opmerken dat de heersende dominante culturele visie op masculien gedrag dit hedendaags nog steeds in stand houdt. Daarnaast wordt er ook gewezen op de schijntolerantie van hetero's (Dewaele & Michielsens, 2003; Dewaele & Motmans, 2003). Waarbij zij ervoor zorgen op welke manier holebi's al dat niet volwaardig erkend worden als burger en zich rechten kunnen toekennen. Doordat holebi's leven in een samenleving met heteronormativiteit en schijntolerantie leidt dit ertoe dat ze zich bewust zijn van hun minderheidsstatus. De mate van dit bewust zijn, zal op zijn beurt leiden tot het al dan niet anticiperen op vormen van discriminatie. Deze discriminatie werd doorheen de analyse in verschillende facetten duidelijk gemaakt. Vele negatieve ervaringen zijn nog sterk aanwezig in onze hedendaagse maatschappij, zoals verbale en fysieke agressie.

Heteronormativiteit en schijntolerantie spelen een centrale rol bij de onzichtbaarheid van holebi's. Als gevolg van deze onzichtbaarheid durven ze zich niet te outen als holebi en kampen ze vaak met negatieve verwachtingen (Dewaele & Michielsens, 2003; Dewaele & Motmans, 2003; Kintaert, 2013). De onlinegemeenschap kan echter bijdragen tot het meer zichtbaar maken van bepaalde holebi-kwesties en stimuleert interactie tussen holebi's. Echter kan deze zichtbaarheid ook negatieve gevolgen met zich meebrengen. Zoals aangegeven uit de analyse zorgt extra aandacht voor een blootstelling aan (eventuele) negatieve reacties. Men dient er dus bewust van te zijn dat zichzelf blootgeven niet altijd als de meest aangewezen oplossing naar voren dient geschoven te worden.

Samengaand met voorgaande bevindingen dient er ook extra aandacht besteed te worden aan burgerschap omtrent holebi's. Burgerschap wil ervoor zorgen dat een holebi-identiteit privaat wordt gehouden. Hierdoor wordt heteroseksualiteit gezien als de noodzakelijke basis om volledig burgerschap te bereiken. Het gevolg is dat jongeren die tot deze seksuele minderheden behoren worden geconfronteerd met vele uitdagingen in de primaire contexten die een invloed hebben op hun ontwikkeling (Plummer, 2001). Deze taboesfeer omtrent holebi's dient nog steeds te worden verbroken. Vele rechten en mogelijkheden worden holebi's ontnomen, waardoor ze belanden in een minderwaardig burgerschap (Richardson, 2015). Zelf werd dit meermaals door zowel het forum als de interviews aangehaald. Een oplossing wordt hier gevonden bij het onderwijs, die een sleutelrol speelt in het sensibiliseren en erkennen van holebi's. Aansluitend bij De Brauwere (2002) is er sprake van te weinig informatie omtrent holebi's in het onderwijs. Daarbij werd ook duidelijk dat er een grote diversiteit heerst tussen scholen als het op dit thema aankomt. Er dient echter gewezen te worden op het belang van deze thema's in het onderwijs. Dit om holebi-jongeren te laten kennis maken met hun positie in de maatschappij en de eventuele discriminatie die zij kunnen meemaken. Belangrijker is echter dat het onderwijs ervoor moet zorgen dat deze discriminatie en heteronormativiteit niet in de hand wordt gewerkt. Er kan veel geleerd worden van de inzichten uit queer theory om het onderwijs minder heteronormatief te maken. Indien zij hun sleutelrol willen opnemen, dienen zij er eerst van hun eigen heteronormatief klimaat af te stappen. Dit door eigen *queer* lezingen uit te voeren om zo hun pijnpunten bloot te leggen. Concreet dient het onderwijs na

te gaan welke factoren dit heteronormatief klimaat in stand houdt en hoe ze dit kunnen aanpakken. Enkel op deze manier is er de mogelijkheid om van elke jongere een volwaardige burger in de samenleving te maken.

AANBEVELINGEN

Aansluitend bij de inzichten omtrent de sleutelrol van het onderwijs, lijkt het mij aangewezen om extra onderzoek te besteden aan het heteronormatief karakter van het onderwijs. Dit om ervoor te zorgen dat deze kan verdwijnen. Zoals omschreven in het onderzoek lijkt het opportuun om de zogenaamde coming out te laten verdwijnen en van het hokjes denken af te stappen.

Daarnaast kunnen er nog extra aanbevelingen worden gemaakt bij het uitvoeren van dit soort onderzoek, met name virtueel etnografisch onderzoek. Een onlinegemeenschap blijkt een zeer grote hoeveelheid informatie te bevatten. Mijn vooropgesteld stappenplan kan bijdragen tot inzichten omtrent methodologie. Zeker de *keywordsearch* leidt tot meer informatie dan enkel zaken omtrent de gekozen kernwoorden. Indien er gewerkt wordt rond thema's in een taboesfeer, is het aangewezen om methodes te gebruiken die op een anonieme manier te werk gaan. Het analyseren van onlinemediã is hier een goed voorbeeld van.

LIMITATIES ONDERZOEK

Naast de bevindingen en aanbevelingen dien ik echter te wijzen op een aantal limitaties van dit onderzoek. Het analyseren van deze onlinegemeenschap is slechts een momentopname. Deze gemeenschap is continu in beweging, waardoor er altijd nieuwe informatie kan optreden. De inzichten die uit dit onderzoek naar voor gekomen komen, zijn gebaseerd op een korte tijdsperiode. Om een completer beeld te krijgen van alle onderwerpen en problematieken dient er een veel langere periode van onderzoek opgesteld te worden en een volledige analyse van alle onderwerpen. Naast de informatie uit de onlinegemeenschap werd er ook gekozen voor het afnemen van interviews. Echter is dit slechts beperkt. Wegens de moeilijkheid van het onderwerp en het werken met een verborgen doelgroep was het niet evident om veel participanten te vinden. Het afnemen van interviews lijkt mij wel sterk aangewezen. Op deze manier kan er recente informatie vergaard worden, iets wat op een forum niet altijd even gemakkelijk is. Als laatste zou ik nog willen wijzen op de leeftijden van de leden van het forum. Hoewel dit niet concreet in beeld gebracht is, zijn de verkregen data niet persé van schoolgaande jeugd. Voor het opstarten van dit onderzoek werd er contact opgenomen met de gemeenschap Min 19 van WJNH. Echter werd er niet de mogelijkheid gegeven om toe te treden aan deze gemeenschap. De gevonden inzichten zijn wel nog steeds relevant voor het onderwijs in Vlaanderen, echter kan het zijn dat er tegenwoordig al stappen zijn ondernomen om bepaalde pijnpunten op te lossen.

BIBLIOGRAFIE

- Aerts, S. (2013). *Uit de kast op school. De schoolloopbanen en schoolervaringen van holebi- en heteroleerlingen in het Vlaamse secundair onderwijs.*
- Aerts, S., Dewaele, A., Cox, N., & Van Houtte, M. (2014). *De rol van welbevinden bij de impact van seksuele identificatie op falen in het secundair onderwijs in Vlaanderen*, (april), 68–76.
- Aerts, S., Dewaele, A., Cox, N., & Van Houtte, M. (2014). *Homonegativity in the Technical and Vocational Track: A Survey of Secondary School Students in Flanders. Journal of LGBT Youth*, 11(2014), 364–387. <http://doi.org/http://dx.doi.org/10.1080/19361653.2014.910485>
- Bour, J., Gresnigt, R. & Tielman, R. (1986). *Homoseksualiteit en Onderwijs*. Utrecht: Universiteit Utrecht
- Byrne, D. N. (2007). *Public discourse, community concerns, and civic engagement: Exploring black social networking traditions on BlackPlanet.com. Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 319–340. <http://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00398.x>
- Chesir-Teran, D. (2003). *Conceptualizing and assessing heterosexism in high schools: A setting level approach. American Journal of Community Psychology*, 31 (3/4), 243-252.
- Dewaele, A., & Michielsens, M. (2003). *Structurele en culturele belemmeringen en succesfactoren in het leven van holebi's: een verkenning.*
- Dewaele, A., & Motmans, A. (2003). *Holebi's voor het voetlicht: holebi's bekeken door beleid, samenleving en onderzoek*, 165–192.
- Dewaele, A., Vincke, J., Cox, N., & Dhaenens, F. (2009). *Het discours van jongeren over man-vrouw rolpatronen en holebiseksualiteit. Over flexen, players en metroseksuelen.* Antwerpen/Hasselt: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Dewaele, A., Vincke, J., Van Houtte, M., & Cox, N. (2008). *De schoolloopbaan van holebi- en heterojongeren.*
- De Brauwere, Greet (2002). *Onderzoek naar de situatie van Vlaamse holebilerkrachten.* Gent: Hogeschool Gent - Departement Sociaal-Agogisch Werk, Steunpunt Onderzoek en Dienstverlening.
- de Lauretis, Teresa. 1991. *Queer Theory: Lesbian and Gay Sexualities.* Differences 3: iii- xviii

- De Pourcq, L. (2014). *Homo's en janetten Leerlingen uit het beroeps- en algemeen secundair onderwijs over gendernonconformiteit en homonegativiteit.*
- Dhoore, J. (2012). *De genderkloof in onderwijsprestaties op een kruispunt met etniciteit en sociaal-economische status: een kwantitatieve benadering.*
- Doty, A. (1993). *Making Things Perfectly Queer: Interpreting Mass Culture.* Minneapolis: University of Minnesota Press
- Evans, L. (2010). *Authenticity Online: Using Webnography to Address Phenomenological Concerns.* *New Media and the Politics of Online Communities*, 11–17.
- Fuss, D. (1991). *Inside/Out: Lesbian Theories, Gay Theories.* New York: Routledge.
- Hair, N., & Clark, M. (2003). *An Enhanced Virtual Ethnography: The Role Of Critical Theory*, 44(0). Retrieved from <http://merlin.mngt.waikato.ac.nz/ejrot/cmsconference/2003/proceedings/exploringthmeaning/Hair.pdf>
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (1983.) *Ethnography: principles in practice.* Tavistock: London.
- Hanckel, B., & Morris, A. (2014). *Finding community and contesting heteronormativity: Queer young people's engagement in an Australian online community.* *Journal of Youth Studies*, 17(7), 872–886. <http://doi.org/10.1080/13676261.2013.878792>
- Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen. (2013). *Interfederaal actieplan tegen homofoob en transfoob geweld.* Geraadpleegd op 6 april 2016, van http://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/adviesories/interfederaal_actieplan_homofoob_transfoob_geweld_nl.pdf
- Kintaert, T. (2013). *Beeldvorming van holebi's in de media.*
- Lindlof, T. R., & Shatzer, M. J. (1998). *Media ethnography in virtual space: Strategies, limits, and possibilities.* *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 42(2), 170–189. <http://doi.org/10.1080/08838159809364442>
- Maele, D. Van, Huyge, E., & Vantieghem, W. (2014). *Een moeizame start van de secundaire schoolloopbaan: De rol van genderidentiteit en schoolverbondenheid*, 1–22.

- Meyer, I. H. (2003). *Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence*. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674–697. <http://doi.org/10.1037/0033-2909.129.5.674>
- Miller, D., & Slater, D. (2001). *The Internet: An Ethnographic Approach*. Paris: Berg Publishers.
- Morrison, M.A., Morrison, T.G. (2002). *Development and validation of a scale measuring modern prejudice toward gay men and lesbian women*. *Journal of Homosexuality*, 43, 15–17
- Mustanski, B. S., Garofalo, R., & Emerson, E. M. (2010). *Mental health disorders, psychological distress, and suicidality in a diverse sample of lesbian, gay, bisexual, and transgender youths*. *American Journal of Public Health*, 100(12), 2426–2432. <http://doi.org/10.2105/AJPH.2009.178319>
- Namaste, K. (1994). *The Politics of Inside / Out: Queer Theory, Poststructuralism, and a Sociological Approach to Sexuality*, 12(2), 220–231.
- Parrott, D. J., Adams, H. E., & Zeichner, A. (2002). *Homophobia: Personality and attitudinal correlates*. *Personality and Individual Differences*, 32(7), 1269–1278. [http://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00117-9](http://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00117-9)
- Pickery, J. & Noppe, J. (2007). *Vlamingen over homo's: Loopt het beleid voorop? Attitudes tegenover holebi's en holebiseksualiteit in Vlaanderen*. In: Vlaanderen gepeild 2007. Brussel: Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid – Studiedienst van de Vlaamse Regering, 199-224.
- Plummer, K. (2001). *The Square of Intimate Citizenship: Some Preliminary Proposals*. *Citizenship Studies*, 5(3), 237–253. <http://doi.org/10.1080/13621020120085225>
- Richardson, D. (2015). *Rethinking Sexual Citizenship*. *Sociology*, 1–17. <http://doi.org/10.1177/0038038515609024>
- Russell, S. T. (2002). *Queer in America: Citizenship for Sexual Minority Youth*, 258–263. <http://doi.org/10.1207/S1532480XADS0604>
- Seidman, S. (1995). *Deconstructing queer theory or the under-theorization of the social and the ethical*. In L. Nicholson & S. Seidman (Eds.), *Social postmodernism* (pp.116–141). Cambridge, UK: Cambridge University Press

- Slootmaeckers, K., & Lievens, J. (2014). *Cultural capital and attitudes toward homosexuals: exploring the relation between lifestyles and homonegativity*. *Journal of Homosexuality*, 61(7), 962–79. <http://doi.org/10.1080/00918369.2014.870848>
- Stein, A., & Plummer, K. (1994). “I Can’t Even Think Straight” “Queer” Theory and the Missing Sexual Revolution in *Sociology*, 12(2), 178–187.
- Ueno, K. (2005). *Sexual orientation and psychological distress in adolescence: Examining interpersonal stressors and social support processes*. *Social Psychology Quarterly*, 68(3), 258–277. <http://doi.org/10.1177/019027250506800305>
- UNIA. (2016). *Racisme, homofobie en afwijzing van de ander: het gebeurt steeds openlijker*. Geraadpleegd op 6 april 2016, van <http://www.unia.be/nl/artikels/racisme-homofobie-en-afwijzing-van-de-ander-het-gebeurt-steeds-openlijker#De%20cijfers%20in%20detail>
- UNIA. (2014). *Volop jezelf zijn, in en voor de klas*. Geraadpleegd op 6 april 2016, van <http://unia.be/nl/artikels/volop-jezelf-zijn-in-en-voor-de-klas>
- Van Bauwel, S., Dhaenens, F., & Biltereyst, D. (2013). *Queer Gazing and the Popular. A study on the representational strategies of queer representations in popular television fiction*. *The International Encyclopedia of Media Studies: Media Effects/Media Psychology*, First Edition., 225–239.
- Versmissen, D. (2011). *Zzip²: Onderzoek naar de levenskwaliteit van Vlaamse holebi’s*.
- Vincke, J., Dewaele, A., Vanden Berghe, W., & Cox, N. (2008). *Discriminatie van holebi’s op de werkvloer: Over inkomensverschillen, sectorsegregatie en het “roze” plafond*.
- Wel Jong Niet Hetero (2017). *Wat is WJNH?* Geraadpleegd op 23 april 2017, van <http://www.weljongniethetero.be/content/wat-wjnh>
- ZiZo-Online. (2013). *Het interfederaal actieplan tegen homofob en transfoob geweld*. Geraadpleegd op 6 april 2016, van <http://zizo-online.be/het-interfederaal-actieplan-tegen-homofob-en-transfoob-geweld-er>

BIJLAGEN

BIJLAGE A

INTERVIEWLEIDRAAD LEDEN FORUM

1. Wat is het belang van deze onlinegemeenschap voor u? Waarom gebruik je dit?
2. Welke verhalen en ervaringen deel je op dit forum?
3. Denk je dat er de mogelijkheid bestaat om dit ook offline te doen? Met anderen woorden: is er in de maatschappij ruimte om private (seksuele) verhalen publiek te maken?
4. Is het mogelijk deze ervaringen en verhalen ook te delen in het onderwijs?
5. Welke barrières zijn er die dit (eventueel) tegenhouden?
6. Is het noodzakelijk om op school aandacht te besteden aan holebi's? En door wie dient dit te gebeuren?
7. Heb je zelf je holebi-identiteit kunnen ontwikkelen op school?
8. Ervaarde je een spanning tussen hetero's en holebi's op school? Werden deze als gelijken aangebracht, of eerder als 'abnormaal'?
9. Denk je dat het onderwijs holebi's genoeg voorbereid op hun rol in de maatschappij? En de eventuele discriminatie waarmee ze in contact komen?
10. Ervaar je zelf een gemarginaliseerde positie in de maatschappij? En zo ja, hoe ga je hier mee om?
11. Denk je zelf dat je een even volwaardige burger bent in vergelijking met hetero's?

INTERVIEWLEIDRAAD MODERATOR

1. Hoeveel moderators zijn er voor dit forum? Op welke manier werken jullie samen (zowel online als offline)?
2. Hoeveel leden telt het forum en hoe is de evolutie doorheen de jaren geweest?
3. Waarom is het online forum opgericht? Welk doel heeft het forum?
4. Welke verhalen en thema's komen vaak aan bod? Zit hier een evolutie in doorheen de jaren?
5. Denk je dat de verhalen en ervaringen op het forum ook offline aan bod kunnen komen? Bijvoorbeeld in het onderwijs?
6. Waarom is het forum voor de leden belangrijk? Is er zoveel nood aan deze onlinegemeenschap?
7. Op welke manier helpt de onlinegemeenschap de leden omtrent hun holebi-identiteit?
8. Is er naast de onlinegemeenschap ook een 'real life' gemeenschap aanwezig? Indien ja, werd dit door jullie gestimuleerd of kwam dit vanuit de leden zelf?

BIJLAGE B

INTERVIEW BART VERHOEVEN

1. Wat is het belang van deze onlinegemeenschap voor u? Waarom gebruik je dit?
Ik gebruik het forum om contact te hebben met andere holebi's. Ik heb geen (mannelijke) holebi vrienden waarmee ik regelmatig kan praten, wat ik eigenlijk best wel mis...
2. Welke verhalen en ervaringen deel je op dit forum?
Vanalles: dingen die je hebt meegemaakt, dingen die je echt wel eens kwijt wilt aan anderen, maar ook vragen over jezelf, twijfels, ... kan je kwijt op het forum.
3. Denk je dat er de mogelijkheid bestaat om dit ook offline te doen? Met anderen woorden: is er in de maatschappij ruimte om private (seksuele) verhalen publiek te maken?
Ik denk dat het zeker mogelijk is om hier in een besloten groep over te praten in real-life. Natuurlijk moet er dan wel op gelet worden dat de verhalen vertrouwelijk blijven en niet worden verspreid zonder toestemming van de participanten.
4. Is het mogelijk deze ervaringen en verhalen ook te delen in het onderwijs?
Volgens mij is het best wel mogelijk om deze ervaringen te delen in het onderwijs. Het is zeker nuttig dat scholieren ook eens het verhaal vanuit de kant van holebi's te zien krijgen en dat ze kunnen zien dat holebi's gewone mensen zijn zoals iedereen.
5. Welke barrières zijn er die dit (eventueel) tegenhouden?
Echt barrières die dit kunnen tegen houden zie ik niet, alleen is het voor holebi's die niet uit de kast zijn natuurlijk wel lastig als er over gesproken wordt.
6. Is het noodzakelijk om op school aandacht te besteden aan holebi's? En door wie dient dit te gebeuren?
Ja, dit is echt wel noodzakelijk! Ik heb vroeger, in het middelbaar onderwijs, nooit informatie gekregen over holebi's, dat werd gewoonweg niet besproken door de leerkrachten. Nochtans vind ik het belangrijk dat er regelmatig over gepraat wordt, zodat homoseksualiteit beter aanvaard wordt door jongeren. Dit kan door in de les, als men praat over seksualiteit, het ook over holebi's te hebben. Ook in de lessen levensbeschouwing kan hier aandacht op worden gevestigd.
7. Heb je zelf je holebi-identiteit kunnen ontwikkelen op school?
In het secundair onderwijs kon ik niet zeggen of ik alleen op jongens of op meisjes viel. Er werd ook niets over gezegd, dus ik wist ook niet echt hoe ik mij hoorde te voelen. In het hoger onderwijs is alles wat losser waardoor je beter je eigen identiteit kan bepalen en je kan differentiëren van de anderen op vele vlakken.
8. Ervaarde je een spanning tussen hetero's en holebi's op school? Werden deze als gelijken aangebracht, of eerder als 'abnormaal'?
Ik heb nooit echt spanningen geweten tussen holebi's en hetero's op school. In het secundair onderwijs werden holebi's opgevat als "abnormaal", maar in het hoger onderwijs maakt niemand het uit op welk geslacht je valt.
9. Denk je dat het onderwijs holebi's genoeg voorbereid op hun rol in de maatschappij? En de eventuele discriminatie waarmee ze in contact komen?
Nee, ik vind dat het onderwijs tekort schiet in het informeren en voorbereiden van holebi's. Doordat er soms te weinig gepraat wordt over holebi's, worden ook de "problemen" van holebi's onvoldoende belicht.

10. Ervaar je zelf een gemarginaliseerde positie in de maatschappij? En zo ja, hoe ga je hier mee om?

Nee, ik voel me goed geïntegreerd door de maatschappij. En ja, je krijgt af en toe wel eens wat vreemde vragen, maar dat is nooit kwetsend bedoeld.

11. Denk je zelf dat je een even volwaardige burger bent in vergelijking met hetero's?

Ja, ik voel mij zeker een volwaardige burger. Ik vind dat holebi's zeker niet moeten onderdoen voor hetero's.

INTERVIEW MARIEKE NYSSSEN

1. Wat is het belang van deze onlinegemeenschap voor u? Waarom gebruik je dit?

Op dit moment gebruik ik dit als online uitlaatklep en als half-anonieme manier om bepaalde kwesties te bespreken die je tegen vrienden of andere mensen niet echt durft/kunt zeggen. Verder is het ook gewoon een gezellig boeltje waar spelletjes gespeeld kunnen worden, mopjes gemaakt, gezellig gepraat kan worden over random topics, maar ook over serieuze zaken.

2. Welke verhalen en ervaringen deel je op dit forum?

Allerhande verhalen, van coming-outs tot wat voor hilarische of lompe dingen je uithaalt op een dag, wat je net gegeten heb. Ook deelnemen aan discussies zit erin of vragen stellen waar je zelf mee worstelt.

3. Denk je dat er de mogelijkheid bestaat om dit ook offline te doen? Met anderen woorden: is er in de maatschappij ruimte om private (seksuele) verhalen publiek te maken?

In bepaalde gevallen wel, maar slechts bij beperkte kring en dichte vrienden. Veralgemeend naar 'de maatschappij' lijkt mij wat te vroeg. Je hebt uiteraard waar de Flair of dergelijke waar 'holebi-verhalen' verteld worden vol clichés én als een uniek verhaal, dat nog steeds het gevoel geeft een beetje anders te zijn dan de doorsnee heteroverhalen.

4. Is het mogelijk deze ervaringen en verhalen ook te delen in het onderwijs?

Via wel jong niet hetero en andere organisaties zijn er wel scholenwerkingen, dus dit is zeker mogelijk, maar niet iedereen kan dit uiteraard doen en niet iedereen is daar geschikt voor. Ikzelf twijfel aan mijn kunde en ervaring om dit te delen in klassen met twijfelende of sceptische jeugd.

5. Welke barrières zijn er die dit (eventueel) tegenhouden?

Ik heb nog geen echt lange relatie achter de rug en voel me dan ook niet geplaatst om ervaringen te delen. Qua coming-out en coming-in kan ik uiteraard wel wat vertellen, maar ik voel me geen goede en vlotte spreker.

6. Is het noodzakelijk om op school aandacht te besteden aan holebi's? En door wie dient dit te gebeuren?

Zeker noodzakelijk! Dit dient te gebeuren door alle leerkrachten vind ik, al is het op een terloopse manier tijdens de lessen ideaal. In het lager of eerste jaren van het middelbaar vind ik ideaal voor een algemene les omtrent hetero-of holebiliefde in het algemeen en vooral tijd en activiteiten om stil te staan bij liefde en verdraagzaamheid ivm liefde tussen mensen van hetzelfde geslacht, transgenders, ...

7. Heb je zelf je holebi-identiteit kunnen ontwikkelen op school?

In de middelbare school ben ik niet of nauwelijks uit de kast (durven) komen. Dit deels door mijn late besef van mijn geaardheid en de angst uit de kast te komen. Die angst werd in de hand gewerkt

door de school, waar openheid een streefdoel was, maar in werkelijkheid nog steeds zo niet aanvoelde.

8. Ervaarde je een spanning tussen hetero's en holebi's op school? Werden deze als gelijken aangebracht, of eerder als 'abnormaal'?

Toch wel. Zeker bij bepaalde mensen. Veel mensen waren bang om uit de kast te komen en hielden dit lang verborgen. Ik had toch het gevoel dat er een bepaalde spanning was, dat veel mensen holebi's nog raar en soms zelfs 'vies' vonden, vaak wel maar tot dat ze iemand leerden kennen die holebi was en wonder boven wonder ook normaal bleek te zijn. Door leerkrachten werden holebi's wel als gelijken aangebracht, al ging er nooit spontaan een holebikoppel gebruikt worden in een casus of dergelijke.

9. Denk je dat het onderwijs holebi's genoeg voorbereidt op hun rol in de maatschappij? En de eventuele discriminatie waarmee ze in contact komen?

Nee, er werd in mijn school alleszins niet genoeg aandacht daaraan besteed, niet aan holebi-zijn in het algemeen. Dit is echter afhankelijk van school tot school, net zoals veel van deze vragen. Ik denk dus dat we moeilijk kunnen veralgemenen tot 'het onderwijs'. Over discriminatie werd amper gesproken, alsook niet over de rol in de maatschappij als 'andere', wat jammer genoeg vaak nog zo is. Dit is voornamelijk door

10. Ervaar je zelf een gemarginaliseerde positie in de maatschappij? En zo ja, hoe ga je hier mee om?

Soms wel ja. Er wordt nog te vaak gesproken over 'holebi's', over 'de familie' en er wordt nog te vaak verwezen naar iemand als die homo of erover gepraat als 'die die op vrouwen valt'. Soms is dat wel lastig, maar ik besef ook dat het voor veel mensen nog steeds iets 'anders' is omdat het nu eenmaal een minderheid is. Net zoals mensen met blauw haar ook gemarginaliseerd worden. Ik praat het niet goed, maar ik ben er berustender in geworden, omdat zoiets nu eenmaal niet in één twee drie aangepast wordt in een maatschappij.

11. Denk je zelf dat je een even volwaardige burger bent in vergelijking met hetero's?
Uiteraard. Ik heb niet meer of minder rechten omdat ik toevallig op vrouwen val.

INTERVIEW CEKE

1. Wat is het belang van deze onlinegemeenschap voor u? Waarom gebruik je dit?

Ik vind het holebi forum een fijne manier om in contact te komen met andere jongeren die hetzelfde denken als mezelf op seksueel vlak/geaardheid. Ik gebruikte het voordien eerder om vragen te stellen en soms raad bij moeilijke situaties (hoe bij mijn ouders uit de kast te komen, wat de reacties van vrienden waren bij anderen, hoe ik het best omging met negatieve reacties ...) maar ik spreek nu ook af met jongens waar ik mee gechat heb en leer zo nieuwe mensen en vrienden kennen. Voor mij was dat ook een grote drempel om andere homoseksuele en biseksuele jongens te leren kennen. Mijn vriendengroep bestond allemaal uit hetero's en ik vind het super om bij hen te zijn en ik zou nooit alleen homovrienden willen hebben maar het is wel fijn om eens andere jongens of meisjes te leren kennen die hetzelfde als jou voelen voor hetzelfde geslacht.

2. Welke verhalen en ervaringen deel je op dit forum?

Ervaringen en verhalen die ik deel via het forum zijn eigenlijk zeer variërend. Ik reageer eerder op situaties van anderen als ze met een probleem/keuze zitten dan dat ik er zelf op post. De eerste keer

dat ik contact kwam met het forum was ook doordat ik totaal niet wist hoe ik aan mijn coming out moest beginnen bij mijn ouders. Ik weet nog heel goed dat andere gebruikers reageerden en me gerust stelden en dat geeft wel steun ookal ken je de persoon achter het scherm niet. Ze hebben hetzelfde doorgemaakt en leven met je mee. Seksuele verhalen en ervaringen heb ik (nog) niet gedeeld via het forum. Voor mij is dat persoonlijk iets wat je face to face bespreekt maar doordat het forum meer anoniem is, is het misschien wel langs die kant een gemakkelijker manier om bepaalde dingen kwijt te kunnen, maar ik persoonlijk niet.

3. Denk je dat er de mogelijkheid bestaat om dit ook offline te doen? Met anderen woorden: is er in de maatschappij ruimte om private (seksuele) verhalen publiek te maken?

Is een mooie vraag, maar ik denk niet dat er een kant en klaar, zwart-wit antwoord op is. Of er in de maatschappij plaats voor is, hangt ook af van wie wat jij definieert als maatschappij. Niet iedereen is even open minded als het gaat over seksuele verhalen of eigen ervaringen op dat vlak. Ik ken vrienden (hetero) waar ik openlijk met mijn seksleven over praat en die zelfs soms tot mijn eigen verbazing heel nieuwsgierig uit de hoek kunnen komen, maar ik heb ook vrienden waar ik er niet mee over praat. Niet om het feit dat ik dan praat over seks met jongens als jongen maar gewoon in het algemeen, er zijn mensen die zich er niet comfortabel bij voelen en anderen maken er geen probleem van. Wel vind ik dat er moet kunnen gepraat worden over seks als iemand daar behoefte aan heeft en dat die persoon dan ook moet weten dat er mensen zijn die daar bereid toe zijn.

4. Is het mogelijk deze ervaringen en verhalen ook te delen in het onderwijs?

In het onderwijs is het wel wat moeilijker dan bijvoorbeeld tussen vrienden onderling die er bereid voor zijn om er over te praten. Veel hangt ook af van de klas waarin les gegeven wordt en hoe de leerkracht dit zou aanbrengen. Ik heb zelf nooit les gegeven en studeer ook niet voor leerkracht maar ik zou zelf totaal niet weten hoe ik aan zo een les zou moeten beginnen. Het zou denk ik wel niet slecht zijn voor jongeren die twijfelen of zich onzeker voelen over seks. Middelbare schoolleeftijd is ook de leeftijd waar de meeste jongeren voor de eerste keer seks hebben dus is het zeker een goed moment om er over te praten maar het is ,zoals in de vraag als vermeld staat, een privaat iets waar niet iedereen even openlijk over wilt zijn.

5. Welke barrières zijn er die dit (eventueel) tegenhouden?

- sfeer in de klas, je moet de les aan een volledige klas geven en niet aan een persoon. Stel dat er iemand in die klas zit die homofoob is en er zit een andere jongen in die klas die wel iets wil zeggen over zijn privaat/seksuele leven met zijn vriend dan kan dat een barrière vormen.

- privacy, stel dat de sfeer in een klas goed zit en iedereen openlijk kan praten over seksuele ervaringen kan het zijn dat er toch leerlingen zijn die er liever niet over willen praten. Er kunnen dan situaties voorvallen waarbij andere leerlingen die wel iets gezegd hebben, de anderen (die liever niets kwijt willen) willen pushen om toch iets te zeggen (peer pressure) en dan moet je als leerkracht ook duidelijk maken dat iedereen zijn privacy moet gerespecteerd blijven en als iemand er niets over wilt zeggen dat dat gerespecteerd moet worden.

- de leerkracht zelf, ik heb in mijn middelbare school veel verschillende leraren gehad en ik kan er nu al een aantal op mijn handen tellen dewelke niet over zo een thema zouden kunnen praten.

6. Is het noodzakelijk om op school aandacht te besteden aan holebi's? En door wie dient dit te gebeuren?

Er moet zeker aandacht besteed worden aan holebi's in het onderwijs. We zijn immers een onderdeel van de maatschappij dus is het ook belangrijk dat er over gepraat wordt. Ik denk dat vooral godsdienst/zedenleer leerkrachten hier het meest voor geschikt zijn, daar ze een humaan vak geven. Zeker voor holebi jongeren kan dit een fijne ervaring zijn als er over het onderwerp wordt gesproken omdat ze het gevoel van waardering krijgen en gehoord worden en dat er minder taboe rond heerst. De generatie van onze ouders kreeg bij hun godsdienstlessen zeer zeker geen positief beeld omtrent holebi's door het taboe hetgeen nu wel doorbroken wordt/hopelijk nog meer zal worden in het onderwijs. Des te meer men over iets spreekt des te minder er taboe rond heerst en des te minder het als abnormaal zal beschouwd worden.

7. Heb je zelf je holebi-identiteit kunnen ontwikkelen op school?

Ik wist van mijn 16de dat ik op jongens op val, althans ik was er sindsdien zeker van. Op mijn middelbare school ben ik er wel niet voor uit gekomen. Ik was er gewoon nog niet klaar voor.

8. Ervaarde je een spanning tussen hetero's en holebi's op school? Werden deze als gelijken aangebracht, of eerder als 'abnormaal'?

Echt spanningen waren er niet, maar ik merk wel een verschil tussen de sfeer op het middelbaar in vergelijking met het unief. De sfeer is meer open-minded terwijl op het middelbaar een meer wij-zij manier van denken was. Ik herinner me nog wel dat er opmerkingen gemaakt werden over homo's bij ons op school of echt stereotype opmerkingen naar boven werden gehaald. Een van mijn beste vrienden zei zelf ook ooit tegen mij toen een andere jongen uit onze school uit de kast kwam, dat hij nooit gedacht had, bevriend te kunnen zijn met een homo terwijl we nu nog steeds beste vrienden zijn en ik dus een paar jaar later ook bij hem uit de kast ben gekomen ... Middelbare school was wel een fijne periode en ik had er veel vrienden en plezier, maar ik ben er nooit echt volledig me zelf durven zijn en dat durf ik nu wel.

9. Denk je dat het onderwijs holebi's genoeg voorbereid op hun rol in de maatschappij? En de eventuele discriminatie waarmee ze in contact komen?

Ze bereiden ons hier niet echt op voor, maar dat is ook denk ik praktisch niet haalbaar. Je kan moeilijk systematisch alle klassen afgaan in een middelbare school en er de holebi jongeren uithalen (als deze al uit de kast zouden zijn) en dan lessen geven over hoe ze zich moeten voorbereiden op later. Ik vind het beter dat er gewoon tijdens bepaalde lessen zoals godsdienst of zedenleer over het thema gepraat wordt in groepsverband en dat als er jongeren zijn (die al out zijn) erover willen praten, dat ze dan vrij kunnen doen. Het moet vind ik zo natuurlijk en normaal mogelijk overkomen en niet polariseren zoals je zou doen moest je echt gericht lessen geven over hoe holebi's zich moeten voorbereiden op de maatschappij en eventuele discriminatie. Je maakt er dan weer een wij-zij verhaal van. Bij ons in de godsdienstlessen is het thema ook aan bod gekomen en werd er over gepraat alsof het iets normaal is, dat niet iedereen hetzelfde is en dat we die diversiteit moeten respecteren.

10. Ervaar je zelf een gemarginaliseerde positie in de maatschappij? En zo ja, hoe ga je hier mee om?

Het merendeel van de mensen in mijn omgeving denkt er niet zo over en ik voel me persoonlijk niet gemarginaliseerd in de maatschappij. Echter kan ik me wel voorstellen dat sommige mensen hier wel zo over denken. Toen ik bij mijn ouders uit de kast kwam, was het alsof hun wereld in een stortte. Hun ideaalbeeld over mij was als een kaartenhuisje in elkaar gestuikt. Ze aanzien een geslaagd persoon als iemand die goed presteert, hard werkt, verder studeert, een goede job heeft later, een

serieuze relatie, trouwt en kinderen ... het echte traditionele huisje-tuintje-kindje leven. Ze linken homoseksueel zijn met voor altijd vrijgezel zijn en nooit een deftig gezin kunnen stichten dus op die manier werd ik wel een beetje naar de rand van de gemeenschap geduwd, of voelde ik me zo wel even. Gelukkig zijn mijn ouders wel al wat meer gewend aan de situatie en hebben ze het ergens kunnen plaatsen en heb ik me daar ook over kunnen zetten. Ik denk ook dat het met het generatieverschil te maken heeft waardoor ze een minder positief beeld hebben over de holebi gemeenschap. Ook de media maakt hier gretig gebruik van vind ik, het moet allemaal sensatie zijn om kijkcijfers te kunnen halen. Als het over holebi's gaat zullen mensen door de media veel sneller linken leggen met bv gay parades en mannen in halfnaakte kledij en darkrooms of over verwijfde types als Jani en begrijp me niet verkeerd, ik vind dat iedereen moet kunnen doen en zijn wie hij/zij wilt zijn maar het moet wel terecht blijven en niet te stereotyperend. Ik ken persoonlijk meer homo's die echte jongensstreken hebben dan vrouwelijke types (nogmaals niet dat daar iets verkeerd mee is) maar daar heeft de maatschappij gewoon een verkeerd beeld van.

Marginalisering van een minderheidsgroep is ook iets dat altijd en overal al bestaan heeft en dat is gewoon een nadeel waar we als minderheidsgroep mee zullen moeten leren leven. Dat is trouwens iets waar niet alleen homoseksuelen mee te maken hebben. Open je fb en bekijk de reacties op artikels van aanslagen, deze staan vol met uitspraken als "het zal wel een zweed met blauwe ogen geweest zijn ... ", dit zijn eigenlijk knal dezelfde redeneringen/ denkvisies.

11. Denk je zelf dat je een even volwaardige burger bent in vergelijking met hetero's?
Ik vind mezelf zeker evenwaardig als alle andere burgers. Men mag niet vergeten dat West-Europa in het algemeen en zeker België en Nederland zeer vooruitstrevende landen zijn op sociaal vlak en dat de holebi gemeenschap veel ondersteuning krijgt van de overheid en dat onze maatschappij toch betreft holebi zijn vrij open minded is.

Voor mij is mijn geaardheid ook niet mijn volledige identiteit, het is maar deelaspect ervan en eigenlijk iets waar andere mensen geen zaken mee hebben. Ik bepaal mijn kennissen en vrienden ook niet op basis van hun partner en zij ook mij niet.

INTERVIEW JEROEN GULDENTOPS

1. Hoeveel moderators zijn er voor dit forum? Op welke manier werken jullie samen (zowel online als offline)?

We zijn momenteel met 7 moderatoren, waarvan 1 beheerder/administrator. Zij coördineert het forumgebeuren, plant vergaderingen in en staat meer rechtstreeks in contact met de staf van WJNH, andere verantwoordelijken en de coördinator van Team Communicatie van WJNH, waaronder het forum valt. Wij hebben enkele subforums specifiek voor de moderators, via dewelke wij kunnen communiceren, alsook een groeps gesprek op Facebook. Op regelmatige basis vinden er vergaderingen plaats waarop we allemaal aanwezig zijn. Hierop worden punten van de vorige vergadering hernomen, nieuwe punten besproken, krijtlijnen voor de toekomst van het forum getekend e.d.

2. Hoeveel leden telt het forum en hoe is de evolutie doorheen de jaren geweest?

Op dit ogenblik telt het forum 7566 geregistreerde gebruikers, maar het aantal actieve leden is uiteraard veel kleiner. Ik zou er niet meteen een aantal op kunnen plakken. Tussen de actieve leden kan je het onderscheid maken tussen leden die dagelijks (vaak meermaals per dag) posten, en zij

die sporadisch het forum bezoeken en al dan niet enkele posts plaatsen. Ik schat dat die eerste groep nu uit zo'n 35-tal gebruikers bestaat, maar dat varieert natuurlijk continu. Het forum heeft veel drukker tijden gekend, waarin er veel meer actieve leden waren, en waarbij er veel meer volk op de forummeetings aanwezig was. Dit moet toch al een 4 à 5-tal jaar geleden zijn geweest; ik heb deze periode niet echt meer gekend.

3. Waarom is het online forum opgericht? Welk doel heeft het forum?

Online omwille van de anonimiteit, mensen kunnen zich hier vrijer voelen en mogelijks beter over hun gevoelens, twijfels, vragen enz. praten dan in het echt. Het forum heeft als doel holebijongeren met elkaar in contact te brengen in een gemoedelijke sfeer waar zij volledig zichzelf kunnen zijn, hun ervaringen met elkaar kunnen delen en met vragen terecht kunnen. Dit moet ten allen tijde een veilige omgeving zijn voor die doelgroep, daarom dat de functie van de moderator bestaat

4. Welke verhalen en thema's komen vaak aan bod? Zit hier een evolutie in doorheen de jaren?

Enkele frequente thema's zijn: (twijfels rond) seksuele geaardheid of de ontdekkingstocht daarin; relaties en verliefdheid; lichamelijke en seksuele thema's; geloof in combinatie met geaardheid komt wel eens aan bod; actualiteit; verder nog enkele minder diepgaande topics over wat men de voorbije dag heeft meegemaakt. Dit kunnen grappige, gênante, positieve en negatieve dingen zijn, een frustratie die er even uit moet, een liedje dat je opvrolijkte, ... Ik denk dat deze onderwerpen en thema's jaren geleden ook regelmatig aan bod kwamen.

5. Denk je dat de verhalen en ervaringen op het forum ook offline aan bod kunnen komen?

Bijvoorbeeld in het onderwijs?

Zeker en vast, het zijn vaak alledaagse onderwerpen. De minder alledaagse zoals seksualiteit, SOA's, geaardheidsgerelateerde zaken enz. kunnen zeker aan bod komen tijdens bv. godsdienstlessen, bezinningsdagen op school, een specifieke themadag, ... Dit was in mijn school zeker het geval. Ook in jeugdbewegingen en andere verenigingen kan hier tijd en ruimte voor worden gemaakt.

6. Waarom is het forum voor de leden belangrijk? Is er zoveel nood aan deze onlinegemeenschap?

Ik denk dat het forum voor veel leden een moment van ontspanning betekent na een zware werkdag, een drukke dag op school, ... alsook een virtueel weerzien met mensen en vrienden die ze op het forum hebben leren kennen. Verder kan het bij vragen, problemen, frustraties enz. fungeren als een uitlaatklep. Bovendien is de sterkte van een forum dat het een uitstekende plek is om raad te vragen en dat het een verscheidenheid aan antwoorden en visies biedt. Doordat het online gebeurt is het zeer toegankelijk voor iedereen, wat tevens een groot pluspunt is. Iedereen (zowel lid als niet-lid) heeft de mogelijkheid om als gastgebruiker in te loggen en in bepaalde onderwerpen anoniem te reageren.

7. Op welke manier helpt de onlinegemeenschap de leden omtrent hun holebi-identiteit?

Zoals eerder aangehaald kunnen leden op het forum terecht met onder andere vragen en twijfels. Deze komen bij iedereen wel aan bod in hun ontdekkingsproces van jezelf en je geaardheid. Op momenten dat ze niet goed weten wie ze eigenlijk zijn, op wie ze vallen, wat hun gevoelens betekenen, hoe ze bepaalde zaken best kunnen aanpakken, kunnen ze altijd voor raad terecht op het forum. Er zullen altijd verschillende andere leden klaarstaan met hun raad, om hen te ondersteunen of op te vangen, zelfs al is het maar om gewoon te luisteren. Of leden die mogelijks hetzelfde hebben meegemaakt en hun ervaring kunnen delen. Dat is de kracht van deze gemeenschap. Ik denk dat het

voor de leden al heel veel doet om gewoon begrepen te worden, of dat er even naar hen geluisterd wordt.

8. Is er naast de onlinegemeenschap ook een 'real life' gemeenschap aanwezig? Indien ja, werd dit door jullie gestimuleerd of kwam dit vanuit de leden zelf?

Er wordt gemiddeld tweemaal per jaar een forummeeting georganiseerd. Dit zijn ideale gelegenheden om vriendschappen te smeden. Mensen die al langer virtueel met elkaar in contact stonden via het forum en misschien daarbuiten, zien elkaar op deze momenten eens in het echt. Hier zijn in ieder geval al veel vriendschappen uit ontstaan, tot zelfs vriendengroepjes die ook buiten de officiële forummeetings bij elkaar komen, of op eigen initiatief iets organiseren. Het komt dus zowel van de leden zelf als van de forumorganisatie uit.